

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

МІСЦЕВІ ФІНАНСИ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

**Студента 2 курсу, 2-м групи,
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»**

**Дашинського
Сергія Андрійовича**

**Науковий керівник
к.е.н., доцент**

**Пасічний
Микола Дмитрович**

**Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор**

**Чугунов
Ігор Якович**

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ	
1.1. Економічна сутність місцевих фінансів та їх роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій	5
1.2. Зарубіжний досвід організації системи місцевих фінансів в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою	10
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ	
2.1. Аналіз та оцінка дохідної частини місцевих бюджетів	18
2.2. Аналіз та оцінка видаткової частини місцевих бюджетів	22
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ	
3.1. Проблеми реформування системи місцевих фінансів	29
3.2. Пріоритети розвитку місцевих фінансів як складової фінансової системи України	42
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	64

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах реформування системи місцевих фінансів актуалізується необхідність підвищення ефективності всіх її складових. Удосконалення механізмів формування та використання місцевих бюджетів на основі запровадження сучасних фінансових механізмів, розглядається як дієвий інструмент підвищення ефективності бюджетної системи.

Питання забезпечення розвитку системи місцевих фінансів висвітлені в працях вітчизняних вчених: С. Булгакової, О. Василика, В. Гейця, В. Зайчикової, В. Кравченка, І.Луїної, І. Лютого, В. Макогон, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія тощо.

Метою роботи є розкриття та удосконалення системи місцевих фінансів як складової фінансової системи України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність та зміст місцевих фінансів як складової фінансової системи;
- дослідити механізм функціонування системи місцевих фінансів у зарубіжних країнах;
- розкрити механізм формування дохідної та м використання видаткової частини місцевих бюджетів;
- визначити проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів;
- обґрунтувати напрями зміцнення місцевих фінансів.

Об'єктом дослідження є система місцевих фінансів.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування місцевих фінансів як складової фінансової системи України.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання явищ і процесів у сфері формування місцевих фінансів. Системний та структурний

методи використано при розкритті сутності та ролі місцевих фінансів як складової фінансової системи України. За допомогою порівняльного та факторного методів досліджено механізм функціонування системи місцевих фінансів у зарубіжних країнах. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані напрями зміцнення місцевих фінансів.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правове забезпечення формування системи місцевих фінансів, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення дослідження.

У першому розділі досліджено теоретичні засади функціонування системи місцевих фінансів, розкрита економічна сутність місцевих фінансів та їх роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій, зарубіжний досвід організації системи місцевих фінансів в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

У другому розділі розкрито систему місцевих фінансів в Україні, здійснено аналіз та оцінку дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів.

У третьому розділі визначені напрями розвитку системи місцевих фінансів в Україні, досліджено проблеми реформування системи місцевих фінансів, обґрунтовано пріоритети розвитку місцевих фінансів як складової фінансової системи України.

У висновках наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

1.1. Економічна сутність місцевих фінансів та їх роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій

У кінці XIX – на початку XX століття набуло розповсюдження визначення місцевих фінансів як «місцевого фінансового господарства» адміністративних одиниць, або як «сукупності матеріальних засобів», які знаходяться у розпорядженні цих одиниць для досягнення їх цілей.

В.М.Твердохлебов під місцевими фінансами розумів «господарство місцевих спілок». Саме ж «господарство місцевих спілок є планомірним задоволенням потреб публічно-правових союзів».

М.А.Сірінов писав, що «сукупність завдань, які доручаються місцевим органам і сукупність засобів, якими вони розпоряджаються для їх задоволення носить назву місцевого господарства або місцевих фінансів». Як «сукупність видатків, що покладені на місцеві органи і сукупність засобів, якими вони володіють для їх задоволення» визначає суть місцевих фінансів інше видання цього періоду. Нові акценти зроблено у ще одному енциклопедичному виданні. «Під місцевими фінансами треба розуміти матеріальні засоби яких для виконання своїх функцій і ведення власного більш чи менш самостійного фінансового господарства потребують союзи публічного характеру нижчі ніж держава».

У 90-х роках літературі країн СНД в цілому визначається факт існування місцевих фінансів у фінансових системах нових незалежних держав. Ряд авторів замість терміну «місцеві фінанси» використовують такі поняття як «регіональні фінанси», «територіальні фінанси», «місцеві (регіональні) фінанси».

Деякі з авторів підкреслюють відсутність місцевих фінансів у фінансовій системі СРСР і вказують на новизну цього елемента у сучасній фінансовій системі. Разом з тим, безпідставно, продовжує стверджуватися

про ідентичність соціально-економічної суті загальнодержавних та місцевих фінансів.

Типовим для названих публікацій 90-х років є підхід до визначення суті місцевих («територіальних», «регіональних», «місцевих (регіональних)» фінансів як системи економічних відносин, що є продовженням традиції, яка склалася у 60-80 роках в радянській літературі.

У цьому зв'язку слід відзначити інший підхід до визначення суті фінансів місцевих органів влади з боку науковців, експертів Європейської Експертної Служби Ради Європи. Гай Холліс та Карін Плоккер відзначають, що фінанси місцевих органів влади можливо описати «як систему за допомогою якої адміністративні одиниці у середині урядової структури отримують ресурси, необхідні для виконання своїх функцій».

Короткий огляд еволюції місцевих фінансів в колишньому СРСР та поглядів на їх суть дозволяє дати сучасне визначення цьому фінансовому явищу, яке з початку 90-х розвивається в Україні і, як свідчить зарубіжний досвід, відіграє велику роль в економіці індустріально розвинутих правових держав.

Поняття місцеві фінанси є синонімом поняття «фінанси місцевих органів влади». Синонімами поняття «фінанси місцевих органів влади» можуть бути такі визначення як «муніципальні (комунальні) фінанси», «фінанси територіальної громади», «фінанси комуни», «фінанси общини» «фінанси муніципального утворення», «фінанси штату», «фінанси міста, області, району, села, селища» і таке інше. Подібні визначення свідчать про те, що місцеві фінанси функціонують у різних формах в залежності від державного та територіального устрою тої чи іншої країни [34].

Що стосується України, то формами місцевих фінансів є фінанси територіальної громади (комунальні фінанси), фінанси Автономної Республіки Крим, фінанси області (м. Києва і Севастополя), фінанси міста, фінанси району (району в місті), фінанси села, фінанси селища. У разі появи нових територіальних утворень, чи добровільних об'єднань територіальних

громад цей перелік форм фінансів місцевих органів влади в Україні може бути поширений.

Стосовно функцій місцевих органів влади і відповідно меж між завданнями центральної і місцевої влади сформувалося кілька теорій, які пояснюють суть та природу місцевого самоврядування як форми місцевої влади. Кожна з цих теорій по-різному пояснює взаємовідносини між державою і місцевим самоврядуванням.

Зміст місцевих фінансів як системи економічних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів, необхідних органам місцевого самоврядування для виконання покладених на них завдань, детальніше виявляється у функціях, які вони виконують. Як відомо, функції — вияв суті кожної економічної категорії.

Оскільки місцеві фінанси не можна розглядати відокремлено від фінансів загалом, а місцеві фінанси виступають як складова фінансової системи країни, то функції фінансів і місцевих фінансів тісно пов'язані між собою, а призначення останніх зумовлено сутністю, функціями і роллю фінансів як однієї з найважливіших економічної категорії ринкового господарства. Місцевим фінансам притаманні такі функції: розподільна, контрольна та стимулююча.

Розподільна функція місцевих фінансів виявляється у порядку формування доходів і видатків місцевих бюджетів, цільових фондів органів місцевого самоврядування, за допомогою яких проходить складний процес забезпечення їх фінансовими ресурсами, необхідними для виконання покладених на місцеве самоврядування завдань. Кошти, що акумулюються у місцевих бюджетах і цільових фондах, розподіляються і використовуються на задоволення різноманітних місцевих потреб. Крім того, через систему міжбюджетних відносин фінансові ресурси, зосереджені на загальнодержавному, обласному і районному рівні, перерозподіляються між окремими адміністративно-територіальними одиницями з метою проведення фінансового вирівнювання.

Контрольна функція місцевих фінансів реалізується, зокрема, в діяльності органів місцевого самоврядування при складанні проектів місцевих бюджетів, їх розгляді і затвердженні, а також виконанні і складанні звіту про виконання місцевих бюджетів. Сфера дії контрольної функції не обмежується місцевими бюджетами, а включає інші фонди грошових коштів та загалом усі фінансові ресурси та майно, які знаходяться у розпорядженні місцевого самоврядування. Контрольна функція місцевих фінансів спрямована на забезпечення передбачених пропорцій розподілу і перерозподілу фінансових засобів, їх цільове та економне використання.

Стимулююча функція місцевих фінансів полягає у створенні таких умов, за яких органи місцевого самоврядування стають безпосередньо зацікавленими у збільшенні обсягів доходів бюджетів, додатковому залученні надходжень як загальнодержавних, так і місцевих податків і зборів, пошуку альтернативних джерел доходів, ефективному використанні фінансових ресурсів, які надходять у їх розпорядження. Реальним втіленням стимулюючої функції є чинний порядок формування власних доходів місцевих бюджетів, заохочення перевиконання запланованих показників надходжень загальнодержавних податків і зборів, самостійність у використанні додатково залучених коштів та ін.

Аналіз чинної законодавчої бази, яка регламентує функціонування місцевого самоврядування в Україні, дає можливість виділити такі основні принципи організації місцевих фінансів, що передбачають: обов'язкове розмежування функцій і повноважень між державною владою та місцевим самоврядуванням; чіткий поділ доходних джерел, а також видатків між державним і місцевими бюджетами; надання відповідних власних доходів місцевому самоврядуванню; самостійність у формуванні та використанні фінансових ресурсів; державну фінансову підтримку територіальних громад, проведення фінансового вирівнювання; стимулювання збільшення доходів як державного, так і місцевих бюджетів; раціональне та економне використання матеріальних і фінансових ресурсів; здійснення постійного контролю за

використання наявних ресурсів; гласність та відкритість у формуванні та використанні фінансових ресурсів місцевого самоврядування; залучення широких верств громадськості до прийняття рішень щодо формування та використання фінансових ресурсів.

Таким чином, основним призначенням місцевих фінансів є забезпечення фінансовими ресурсами діяльності органів місцевого самоврядування, пов'язаної зі здійсненням ними своїх функцій і повноважень; найбільш повне задоволення потреб населення територіальних громад та якісне надання локальних суспільних послуг; формування стимулюючого механізму щодо раціонального використання наявних матеріальних і фінансових ресурсів, пошуку додаткових джерел доходів.

Місцеві фінанси взаємодіють зі всіма іншими ланками і суб'єктами фінансової системи країни в процесі розподілу і перерозподілу валового національного продукту. Найбільш тісний взаємозв'язок спостерігається з державними фінансами, а в їх складі — з державним бюджетом, оскільки він є основним джерелом, з якого надається фінансова допомога місцевим бюджетам у випадках, коли заплановані видатки перевищують доходи, що надходять у розпорядження органів місцевого самоврядування. Крім того, згідно з чинним законодавством місцеві бюджети значною мірою формуються за рахунок загальнодержавних податків і зборів, які повністю або частково зараховуються до їх дохідної частини.

Населення адміністративно-територіальних одиниць, суб'єкти господарювання всіх форм власності, що там діють, виступають платниками податків та інших обов'язкових платежів, які також формують дохідну базу місцевих бюджетів. За рахунок видатків з місцевих бюджетів проводиться фінансування місцевого господарства, утримуються соціально-культурні заклади та органи управління, які надають громадянам локальні суспільні послуги.

Місцеві фінанси в межах фінансової системи взаємодіють з фінансовим, у тому числі фондовим ринком, — при здійсненні органами

місцевого самоврядування місцевих запозичень, а саме у процесі випуску, розміщення, обслуговування та погашення місцевих позик. На етапі становлення і розвитку ринкових відносин така діяльність органів місцевого самоврядування набуває все більшого поширення.

1.2. Зарубіжний досвід організації системи місцевих фінансів в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою

На даному етапі соціально-економічного розвитку України важливим є визначення основних принципів формування та напрямів розвитку місцевих бюджетів що актуалізує питання вивчення зарубіжного досвіду у зазначеній сфері.

Світовий досвід доводить, що проведення бюджетної реформи здійснюється за трьома основними напрямками: передача видаткових повноважень та відповідальності за їх виконання від центральних органів державної влади до їх представництв на місцевому рівні, органів місцевого самоврядування. Як результат, зростає самостійність місцевих органів влади у визначенні напрямів спрямування бюджетних коштів у межах встановлених державою лімітів їх використання; перехід від планування бюджету на один рік до середньострокового та стратегічного бюджетного планування, що передбачає розроблення багаторічних бюджетів. З методологічної точки зору багаторічний бюджет є методом бюджетування, використання якого передбачає формування бюджетних показників на середньо- та довгострокову перспективу із урахуванням прогнозів соціально-економічного розвитку країни та адміністративно-територіальних одиниць; у бюджетний процес багатьох країн запроваджуються інструменти бюджетування, орієнтовані на результат та побудовані на основі розрахунку та оцінки показників ефективності виконання органами державної влади функцій та повноважень, у тому числі в рамках використання програмно-цільового методу.

В більшості розвинутих країнах місцеві бюджети формуються за рахунок власних доходів. Традиційно найбільша частка власних доходів місцевих бюджетів спостерігається у країнах Скандинавського півострова – Швеції, Фінляндії, Данії. Цей показник протягом досліджуваного періоду змінювався в межах: від 82,0% у 1995 році до 80,4% у 2009 році у Швеції, від 56,9% у 1995 році до 61,8% у 2010 році у Данії, від 71,4% у 1995 році до 71,8% у 2010 році у Фінляндії. Високий рівень власних доходів місцевих бюджетів притаманний, також, Франції, Іспанії, Латвії, Румунії. У Франції частка власних доходів протягом 1995 – 2010 років коливалась в межах від 64% у 1995 році до 62,8% у 2010 році, в Іспанії – від 64,3% у 1995 р. до 61,1% у 2009 році, Латвії – від 75,1% у 1995 році до 69,0% у 2010 році, Румунії – від 66,0% у 1995 році до 100% у 2010 році. Найнижча частка власних доходів в групі країн, що досліджувались, належить Албанії, де цей показник становить до 10% та Англії, де він коливався від 27,7% у 1995 році до 32,0% у 2010 році. Країни, такі як Португалія, Італія, Болгарія, Чеська Республіка, Естонія, Угорщина, Литва, Польща, Словачія, Словенія мають середній показник частки власних доходів в доходах місцевих бюджетів, який коливається в межах від 40% до 60% (табл. 1.2.1.).

Таблиця 1.2.1

Частка власних доходів та грантів місцевих бюджетів європейських країн, %

Країна	1995		2000		2005		2008		2009		2010	
	Власні доходи	гранти	Власні доходи	гранти	Власні доходи	гранти	Власні доходи	гранти	Власні доходи	гранти	Власні доходи	гранти
Данія	56,9	43,1	59,7	40,3	61,6	38,4	62,7	37,3	62,3	37,7	61,8	38,2
Фінляндія	71,4	28,6	77,5	22,5			74,2	25,8	73,0	27,0	71,8	28,2
Франція	64,0	36,0					61,2	38,8	61,3	38,7	62,8	37,2
Італія	31,9	68,1	51,2	48,8	56,4	43,6	58,1	41,9	58,1	41,9		
Португалія	52,2	47,8	66,9	33,1	52,2	47,8	52,5	47,5				
Іспанія	64,3	35,7			64,2	35,8	62,7	37,3	61,1	38,9		
Швеція	82,0	18,0	80,9	19,1	79,4	20,6	79,6	20,4	80,4	19,6		
Англія	27,7	72,3	29,0	71,0			33,2	66,8	33,0	67,0	32,0	68,0

Албанія	5,7	94,3	4,1	95,9									
Болгарія	57,5	42,8	61,7	38,3	67,0	33,0	58,3	41,7	63,4	36,6	30,9	69,1	
Чехія	73,2	26,8	76,2	23,8	65,0	35,0	61,8	38,2	52,2	47,8	53,7	46,3	
Естонія	71,8	28,2	74,1	25,9	60,7	39,3							
Угорщина	40,2	59,8	49,8	50,2	49,6	50,4	50,4	49,6					
Латвія	75,1	24,9	73,0	27,0	71,9	28,1	68,2	31,8	70,9	29,1	69,0	31,0	
Литва	72,8	27,2	78,2	21,8	89,7	10,3	44,1	55,9	44,5	55,5	45,7	54,3	
Польща	70,6	29,4	65,9	34,1	60,2	39,8	60,9	39,1	49,6	50,4			
Румунія	66,0	34,0	65,1	34,9	89,1	10,9	93,6	6,4	100,0	0,0			
Словакія			83,7	16,3	79,2	20,8	45,3	54,7	43,6	56,4			
Словенія	74,5	25,5	78,4	21,6	79,1	20,9	54,5	45,5	54,1	45,9	55,9	44,1	

Основним джерелом надходжень до місцевих бюджетів країн-членів Європейського Союзу є поточні доходи. За міжнародними стандартами статистики державних фінансів, показник поточних доходів розраховується як сума податкових та неподаткових надходжень. В таблиці 1.2.2 відображена структура поточних доходів місцевих бюджетів європейських країн (без урахування грантів).

Основну частину - понад 70% поточних надходжень місцевих бюджетів, складають податкові надходження. Найвищий рівень податкових надходжень у загальному обсязі поточних доходів місцевих бюджетів мають такі країни, як: Данія, де частка податкових надходжень зросла з 85% у 1995 році до 97,0% у 2010 році, Швеція, де аналогічний показник зменшився з 85,9% у 1995 році до 79,9% у 2009 році, Литва, де частка податкових надходжень зменшилась з 93,3% у 1995 році до 88,2% у 2010 році, Румунія, де даний показник становить біля 90%. До країн з найнижчою часткою податкових надходжень відносяться Англія, де даний показник не перевищував за досліджуваний період 51,5%, Албанія, де цей показник не перевищував 51,1% та Латвія, де в останні роки він знизився до 31%. В Україні частка податкових надходжень у власних доходах місцевих бюджетів в середньому за 2001-2012 роки становить – 81,7%.

Таблиця 1.2.2

Структура поточних доходів місцевих бюджетів європейських країн (без урахування грантів), %

Країна	1995		2000		2005		2008		2009		2010	
	Частка податкових надходжень	Частка неподаткових та інших надходжень	Частка податкових надходжень	Частка неподаткових та інших надходжень	Частка податкових надходжень	Частка неподаткових та інших надходжень	Частка податкових надходжень	Частка неподаткових та інших надходжень	Частка податкових надходжень	Частка неподаткових та інших надходжень	Частка податкових надходжень	Частка неподаткових та інших надходжень
Данія	85,0	15,0	86,2	13,8			97,2	2,8	97,1	2,9	97,0	3,0
Фінляндія	57,3	42,7	71,3	28,7			69,9	30,1	67,9	22,1	67,2	22,8
Франція	70,2	29,8					66,4	33,6	65,9	34,1	67,9	32,1
Італія	69,5	30,5	79,7	23,3	76,1	23,9	77,1	22,9	78,2	21,8		
Португалія	66,8	33,2	67,5	32,5	66,5	33,5	69,1	30,9				
Іспанія	79,1	20,9			79,7	20,3	79,9	20,1	79,1	20,9		
Швеція	85,9	14,1	87,0	13,0	80,7	19,3	79,6	20,4	79,9	20,1		
Англія	49,5	50,5	51,5	48,5			38,3	61,7	39,1	60,9	41,1	58,9
Албанія	42,0	58,0	51,1	48,9								
Болгарія	76,7	23,3	90,0	10,0	77,6	22,4	85,9	14,1	83,4	16,6	60,3	39,7
Чехія	75,8	24,2	75,5	24,5	76,6	23,4	77,8	22,2	78,7	21,3	80,7	19,3
Естонія	90,2	9,8	86,2	13,8	85,0	15,0						
Угорщина	58,7	41,3	61,7	38,3	67,5	32,5	65,8	34,2	70,0	30,0		
Латвія	97,8	2,2	71,6	28,4	78,2	21,8	31,8	68,2	29,1	70,9	31,0	69,0
Литва	93,3	6,7	94,8	5,2	97,5	2,5	89,5	10,5	90,4	9,6	88,2	11,8
Польща	55,7	44,3	56,4	43,6	29,3	70,7	32,4	69,6	51,6	48,4		
Румунія	84,8	15,2	79,4	20,6	89,5	10,5	89,3	10,7				
Словакія			73,9	26,1	69,6	30,4	67,5	32,5	46,6	53,4		
Словенія	79,1	20,9	75,9	24,1	80,1	19,9	64,8	45,2	65,0	35,0	59,8	40,2
Україна					78,0	22,0	80,3	19,7	83,3	16,7	84,0	16,0

Подоходні податки, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості капіталу займають переважну частину всіх податкових надходжень місцевих бюджетів (Додаток А). Зокрема відповідний показник складає в таких країнах, як: Данія – 93,3% в 2005 році та 93% в 2010 році, Швеція – 100%, Латвія – 80,4% у 2005 році та 83,5% у 2010 році, Литва – 89,5% у 2005 році та 82,5% у 2010 році. Найнижча частка цих податків спостерігається у Іспанії – від 18,4% до 18,8%.

Вагому частку у доходній частині місцевих бюджетів європейських країн становить податок на майно. Так, у Франції цей показник склав 81,4% у

2005 році та 77% у 2010 році, Польщі – 46,4% у 2005 році та 49,9% у 2010 році. Важливо відмітити, що в Болгарії даний показник в 2010 році склав - 100%.

Внутрішні податки на товари і послуги складають переважну частину в таких країнах як Англія – 98,9%, Іспанія – 52,1% у 2005 році та 73,4% у 2010 році, відповідно в Чехії – 39,6% та 39,9 %, Румунії – 39,4% та 39,8%.

Неоднорідною є динаміка показників неподаткових надходжень до місцевих бюджетів. Так, у Швеції й Великобританії за 2005-2010 роки відбулося збільшення частки доходів від підприємницької діяльності й власності – з 41% до 52% та з 51% до 54% відповідно.

Частка доходів від підприємницької діяльності та власності в структурі неподаткових надходжень місцевих бюджетів становить більше 50% у Великобританії та Швеції, що свідчить про фінансово-економічну незалежність місцевого самоврядування. Високий рівень самостійності щодо управління комунальною власністю відмічається в Італії та Фінляндії - 20%, Данії та Іспанії - близько 10%.

Частка адміністративних зборів та платежів, доходів від некомерційного та супутнього продажу, надходжень від штрафів і санкцій у структурі неподаткових надходжень місцевих бюджетів Данії, Франції та Іспанії становить понад 60%, у Великобританії - понад 40%, у Швеції - понад 10%.

Аналіз частки трансфертів в структурі дохідної частини місцевих бюджетів європейських країн свідчить, що до країн з найбільшою часткою відповідного показника належать Албанія, Англія, Болгарія, Литва, Словачія, Польща. В Албанії цей показник у 2010 році становив 95,9%, в Англії 72,3%, в Литві – 54,3%, в Болгарії - 69,1%, в Словачії - 56,4%, в Польщі - 50,4%. В групу країн з найнижчим показником частки трансфертів в структурі доходів місцевих бюджетів входять Швеція, де цей показник не перевищує 20,6%, Фінляндія - 28,6%, Латвія - 31,8%.

Ступінь залежності місцевих бюджетів від фінансової допомоги центрального уряду свідчить про рівень децентралізації державних фінансів. На підставі проведеного аналізу, можна зробити висновок, що країни із найбільшою часткою трансфертів – Албанія, Англія, Болгарія, Литва, Словенія та Польща відносяться до групи країн із високим рівнем централізації державних фінансів. Країни із низькою залежністю органів місцевого самоврядування від фінансових ресурсів центральної влади – Швецію, Фінляндію, Румунію, Латвію можна віднести до таких, де фінансові системи є децентралізованими. Відповідно Україна відноситься до країн із середнім рівнем децентралізації державних фінансів.

Важливо відмітити, що структура видатків місцевих бюджетів розвинутих країн та постсоціалістичних країн Західної Європи є дещо відмінною. Зокрема, в розвинутих країнах найбільша частка видатків місцевих бюджетів припадає на соціальне страхування та соціальне забезпечення. В постсоціалістичних країнах Європи найбільша частка видатків місцевих бюджетів спрямовується на освіту. В розвинутих країнах видатки на житлово-комунальне господарство складають незначну частку тоді, як в постсоціалістичних країнах на цю статтю витрачаються значні суми коштів місцевих бюджетів. Так, частка видатків на житлово-комунальне господарство в Болгарії складає 21,4%, в Латвії – 15,2%, в Чехії – 12,1%, в Словенії – 10,8%, в Польщі – 8,9%.

Таким чином, динаміка показників, що характеризують структуру місцевих бюджетів унітарних європейських країн, засвідчує поступове наближення постсоціалістичних країн до країн-членів Європейського Союзу, що прискорює інтеграційні процеси в Європі, підвищує ефективність державного управління в нових країнах - членах ЄС. Однак темпи перетворень у постсоціалістичних країнах є різними, що дає можливість обрати орієнтири в процесі розбудови системи місцевого самоврядування та реформування місцевих бюджетів в Україні.

Доходна частина місцевих бюджетів розвинутих країн формується, насамперед, з податкових надходжень. Число податків у різних європейських країнах коливається від 20 до 100, а їхня питома вага в загальних доходах місцевих бюджетів - від 30% до 70%. При значному спектрі систем місцевого оподаткування існує ряд податків, що стягуються в більшості країн. Це податки на доходи (прибутковий податок з фізичних осіб та корпорацій у США, ФРН та Франції, подушний податок у Великій Британії, податок зі спадщини), податки на нерухомість (майновий у США та Японії, поземельний у ФРН, Франції, земельний податок з будівель та податок на житло у Франції), податки на діяльність (податок на професію у Франції, промисловий податок у ФРН), податки пов'язані з товарообігом (податок з продажів у США, податок на додану вартість у ФРН та Франції, акцизи на бензин, тютюн, спиртні напої), різного роду збори та платежі (за автомобіль, паркування, відкриття ресторанів, розважальні видовища, за полювання, на захист навколишнього середовища, на собак, за видачу різного роду ліцензій і документів тощо).

Зарубіжний досвід свідчить, що в більш економічно розвинутих країнах частка доходів місцевих бюджетів у загальному обсязі ресурсів вища. Так, якщо в Португалії вона становить 3 % у ВВП, то в Норвегії - 15%, у Швеції - 31%. В Україні органи місцевого самоврядування також наділені повноваженнями щодо встановлення місцевих податків та зборів, Проте їхня частка у доходній частині місцевих бюджетів складає лише близько 5%.

Неподаткові надходження займають незначне місце в загальних доходах місцевих бюджетів, їх питома вага коливається в різних країнах від 10 до 30%. До них належать доходи: від власності, від здачі в оренду чи продажу землі, лісових масивів; від експлуатації водойм, комунальних підприємств; від надходжень судових мит, штрафів, різних зборів.

Важливим джерелом доходів місцевих бюджетів є гранти (трансферти). Їх питома вага в доходах місцевих бюджетів різних країн становить від 20 до 40%. Гранти поділяються на два види: загального та цільового призначення.

Гранти загального призначення (дотації) надаються для покриття дефіциту місцевих бюджетів. Гранти цільового призначення (субвенції) надаються органам місцевого самоврядування на фінансування певних програм чи проектів. У Франції та Великобританії переважають дотації; у США, Італії, ФРН, Японії - субвенції.

Важливим інструментом місцевого самоврядування розвинутих країн є позики. Найбільше поширення одержали місцеві довгострокові позики - заставні листи і муніципальні облігаційні позики. Термін дії заставних листів 10-15 років. Ці позики найбільш стабільні і користуються найбільшим попитом. Муніципальні облігаційні позики випускаються на термін від 10 до 16 років, але найчастіше - на 40-60 років. Основною формою короткострокових позик є бони. Вони випускаються на термін до одного року, а в деяких країнах - до чотирьох років. Витрати пов'язані з погашенням отриманих позик і виплат відсотків по них є одними з істотних статей видатків місцевих бюджетів. Зокрема, у Франції на виплату відсотків по позиках і позичках доводиться виділяти понад 10%, а на погашення отриманих позик - близько 20% усіх витрат місцевих бюджетів.

На органи місцевого самоврядування в основному покладаються завдання щодо надання послуг соціального характеру. На органи державної влади - економічного характеру, оборона та безпека. Місцеві бюджети відіграють вагомий роль у фінансуванні охорони здоров'я. Наприклад, у Норвегії, Швеції, Фінляндії ця стаття бюджету становить понад 50% бюджетних витрат.

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз та оцінка дохідної частини місцевих бюджетів

Як окрема економічна категорія, доходи місцевих бюджетів виражають сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів регіонального рівня і використовується місцевими органами влади для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку регіону.

Доходи місцевих бюджетів мають відповідну законодавчу базу — Конституція України, Бюджетний кодекс, Закони України "Про податкову систему України", "Про місцеве самоврядування в Україні" та інші нормативні акти.

У Законі "Про місцеве самоврядування в Україні" передбачено, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Доходи місцевих бюджетів районних рад у містах (у разі їх створення) формуються відповідно до обсягу повноважень, що визначаються відповідними міськими радами. У дохідній частині місцевого бюджету починаючи з 1998 р. окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади.

Починаючи з 2000 р. доходи включають загальний фонд і спеціальний фонд. Сьогодні на формування місцевих бюджетів існує два погляди. Прихильники одного з них вважають, що місцеві бюджети мають формуватися "знизу", тобто, забезпечивши потреби конкретної адміністративно-територіальної одиниці, надлишок коштів передавати до вищих бюджетів. Прихильники іншої точки зору — навпаки, стверджують, що потрібно насамперед забезпечити загальнодержавні потреби, тобто місцевим бюджетам залишати тільки забезпечення мінімальних потреб, і в

разі наявності коштів — розподіляти їх між усіма відповідними адміністративно-територіальними одиницями.

Для досягнення оптимальної забезпеченості загальнодержавного та місцевих бюджетів та пропорційності між ними мають бути дотримані такі умови:

Єдність бюджету та державного плану економічного і соціального розвитку. Забезпечення кожного бюджету стійкими доходами, які тісно пов'язані з економічною, соціальною і екологічною ситуацією регіону. Збалансованість кожного бюджету незалежно від обсягів закріплених за ним дохідних джерел. Заінтересованість державних і місцевих органів влади в успішному виконанні планів загальнодержавних доходів (податкових і неподаткових) на території конкретного регіону. Забезпечення рівномірності надходжень коштів і усунення будь-яких затримок через незбігання термінів здійснення видатків і отримання доходів.

Водночас відмічається збільшення цих доходів, що в основному пов'язано зі зростанням надходжень від податку з доходів фізичних осіб та зборів за спеціальне використання природних ресурсів. Також варто відмітити значне зростання надходжень від справляння зборів за спеціальне використання води та плати за користування надрами, що спостерігалось у травні, серпні та листопаді.

Надходження від місцевих податків до зведеного бюджету у 2016 році становили 42261,5 млн. гривень.

У 2016 році було збільшено максимальний розмір ставки оподаткування для податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, з 2 до 3 відсотків (відповідно до Закону України від 24 грудня 2015 року № 909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році»). Проведена у 2016 році індексація нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь на коефіцієнт

1,20, земель населених пунктів та інших земель несільськогосподарського призначення на коефіцієнт 1,433.

Основну частку у загальному обсязі надходжень місцевих податків до зведеного бюджету становлять:

- ✓ податок на майно (59,1 відсотка);
- ✓ єдиний податок (40,6 відсотка).

Надходження податку на майно до загального фонду зведеного бюджету у 2016 році становили 24989,4 млн. грн., в яких найбільшу частку становлять надходження земельного податку і орендної плати за землю (93,3 відсотка).

Надходження земельного податку і орендної плати до загального фонду зведеного бюджету у 2016 році становлять 23323,6 млн. гривень. Порівняно з 2015 роком надходження збільшилися на 8492,2 млн. грн., або на 57,3 відсотка.

Надходження єдиного податку до загального фонду зведеного бюджету у 2016 році становили 17167,1 млн. грн., що на 56,4 відсотка, або на 6192,0 млн. грн. більше ніж за 2015 рік, що пояснюється підвищенням ставок оподаткування для платників III групи спрощеної системи оподаткування з 2 до 3 відсотків (у разі сплати податку на додану вартість), з 4 до 5 відсотків (у разі включення ПДВ до складу єдиного податку); збільшенням ставок оподаткування для сільгосптоваровиробників IV групи спрощеної системи оподаткування у 1,8 разу (відповідно до Закону України від 24 грудня 2015 року № 909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році»).

У 2016 році надходження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів до місцевих бюджетів до загального фонду зведеного бюджету становило 11628,2 млн. грн., або 110,9 відсотка затвердженого місцевими радами показника. Проти 2015 року надходження зросли на 3943,6 млн. грн., або на 51,3 відсотка.

Екологічного податку до зведеного бюджету надійшло у сумі 4987,4 млн. грн., що становить 165,3 відсотка затвердженого показника на 2016 рік з урахуванням змін. Порівняно з 2015 роком надходження збільшились на 85,3 відсотка, або на 2296,4 млн. гривень.

Надходження екологічного податку до державного бюджету за 2016 рік становили 1619,2 млн. грн., що на 513,8 млн. грн., або на 46,5 відсотка більше ніж у 2015 році.

У 2016 році власні надходження бюджетних установ до спеціального фонду зведеного бюджету дорівнювали 48949,7 млн. грн., що становить 88,4 відсотка затвердженого показника на 2016 рік з урахуванням змін. Порівняно з 2015 роком надходження збільшились на 17,4 відсотка, або на 7257,0 млн. гривень.

Значних змін на сьогодні у законодавстві стосовно джерел формування дохідної частини місцевих бюджетів не відбулося, крім того, що: з 1 січня 2018 року до місцевих бюджетів зараховуватиметься:

- 5% рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України), з яких 2% – до обласних бюджетів та 3% – до бюджетів міст обласного значення, об'єднаних територіальних громад та районів (2% - до районного бюджету, 1% – до сільських, селищних та міських бюджетів у складі району);

- 100% єдиного податку, що сплачується платниками єдиного податку четвертої групи (сільгосптоваровиробники);

- протягом 2018–2019 років зберігається норма щодо зарахування 13,44% акцизного податку з пального до місцевих бюджетів. З 2020 року 100% акцизного податку з пального відповідно до норм Бюджетного кодексу зараховуватиметься до спеціального фонду державного бюджету.

2.2. Аналіз та оцінка видаткової частини місцевих бюджетів

Видатки місцевих бюджетів — це економічні відносини, які виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади; економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованих коштів, що перебувають у розпорядженні відповідних органів влади, та децентралізованих коштів, які є власністю місцевих органів влади.

Місцеві видатки класифікують за різними ознаками:

- Економічна класифікація видатків деталізує використання коштів за їх предметними ознаками (заробітна плата, нарахування, всі види господарської діяльності, виплати населенню (трансферти) та інші категорії). Такий розподіл дає можливість виокремити захищені статті бюджету та забезпечує єдиний підхід до всіх отримувачів з позиції виконання бюджету.

За економічною класифікацією видатки поділяються на поточні та капітальні.

Поточні видатки - це видатки з бюджетів на фінансування мережі закладів, установ, підприємств, організацій та органів, які діють на початок бюджетного року, а також на фінансування заходів із соціального захисту населення, фінансування бюджетних програм, тощо. Капітальні видатки - це видатки бюджетів на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, фінансування капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення, структурної перебудови як комунального, так і народного господарства. Сюди відносяться також субвенції та інші видатки, пов'язані з розширенням відтворенням.

- Функціональна класифікація дає змогу відстежувати й аналізувати динаміку зміни державних видатків різного функціонального призначення та прогнозувати наступні видатки. Вона має такі рівні деталізації: розділи, в яких визначаються видатки бюджетів на здійснення відповідно загальних функцій держави, АРК, органів місцевого самоврядування; підрозділи та

групи, в яких конкретизується спрямування бюджетних коштів на здійснення відповідно функцій держави, АРК або органів місцевого самоврядування. Запровадження функціональної класифікації видатків бюджету здійснено з метою приведення її у відповідність з міжнародними стандартами.

За програмно-цільовою класифікацією видатки бюджетів поділяються за відповідними бюджетними програмами, що дає можливість посилити фінансовий контроль за цільовим використанням коштів бюджету;

Згідно з Бюджетним кодексом передбачено критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами:

- перша група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання гарантованих послуг і які розташовані найближче до споживачів. Видатки першої групи здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст;

- друга група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних гарантованих послуг для всіх громадян України. Видатки другої групи здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення, а також районних бюджетів;

- третя група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують гарантовані послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України. Видатки третьої групи здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів.

З бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп.

У розрізі зведеного бюджету видатки місцевих бюджетів поділяють на:

- видатки загального фонду - на утримання державного управління, освіти, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру і мистецтво, фізичну культуру і спорт, видатки на місцеву пожежну

охорону, позашкільну освіту, місцеві програми з розвитку фізичної культури та спорту, інші програми, затверджені відповідними радами.

- видатки спеціального фонду - це витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення, програми природоохоронних заходів місцевого значення, які фінансуються за рахунок фонду охорони навколишнього середовища та інші програми затверджені відповідними радами.0

Більшість видатків місцевих бюджетів традиційно спрямовується на соціально-культурну сферу (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, культура та мистецтво, фізична культура і спорт). У звітному періоді сукупна частка цих видатків у структурі видатків місцевих бюджетів складає 79,3 %, що на 1,6 в. п. менше рівня попереднього року.

У структурі видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією найбільші зміни відбулися за видатками на житлово-комунальне господарство. Так, їх частка зросла на 4,2 в. п. і склала за підсумками року 8,8 %. Зазначимо, що таке збільшення відбулося наприкінці року і в основному за рахунок суттєвого зростання видатків бюджету м. Києва.

Також можна відмітити зменшення частки видатків на економічну діяльність та на соціальний захист та соціальне забезпечення – на 1,0 в. п. та на 0,7 в. п. відповідно.

Отже, виходячи з цих показників прослідковується тенденція до значного скорочення видатків спеціального фонду, що призводить до скорочення фінансування регіональних цільових програм та стримує економічний розвиток регіону. Видатки загального фонду місцевих бюджетів збільшуються, що свідчить про соціальний вектор бюджетної політики держави.

Отже, видатки місцевих бюджетів - це економічні відносини, які пов'язані з розподілом і використанням коштів основного централізованого

фонду держави, що перебувають у розпорядженні органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування.

Проаналізувавши напрями витрачання бюджетних коштів, можна чітко стверджувати, що пріоритетним напрямом у сфері видатків місцевих бюджетів є соціальний. Саме видатки на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я становлять найбільшу частку особливо в бюджетах найвищих рівнів, де відбувається безпосереднє надання послуг громадянам. Як негативний аспект можна відзначити досить значну частку видатків на управління. В цьому напрямку потрібно проводити зміни у структурі його апарату, які дали б можливість скорочення витрат на персонал та спрямовувати фінансові ресурси на розвиток інфраструктури та місцевої економіки.

При розрахунках показників видатків та наданні кредитів необхідно враховувати:

- основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку за сценарієм 1;
- підвищення розмірів державних соціальних стандартів:

Таблиця 2.2.1.

Показники що враховуються при розрахунку показників видатків

Показники	2018	2019	2020
Розмір мінімальної заробітної плати			
з 1 січня року (гривні)	3 723	4 173	4 425
ріст до попереднього року (відсоток)	16,4	12,1	6
Розмір посадового окладу працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки:			
з 1 січня року (гривні)	1 762	1 921	2 073
ріст до попереднього року (відсоток)	10,1	9	7,9

Підвищення розмірів мінімальної заробітної плати слід враховувати не лише при визначенні обсягу видатків на оплату праці працівників бюджетних установ, а і при розрахунку обсягу одноразової адресної грошової допомоги випускникам вищих навчальних закладів, які здобули освіту за напрямами і спеціальностями педагогічного профілю та уклали на строк не менш як три роки договір про роботу у загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах (визначених органами управління освітою відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26.09.2006 № 1361), та випускникам вищих навчальних закладів, які здобули освіту за напрямами і спеціальностями медичного та фармацевтичного профілю та уклали на строк не менш як три роки договір про роботу в закладах охорони здоров'я, що розташовані в сільській місцевості та селищах міського типу, а також про роботу в інших закладах охорони здоров'я на посадах лікарів загальної практики (сімейних лікарів), дільничних лікарів-педіатрів і лікарів-терапевтів відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11.05.2011 № 524 «Питання оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери».

- зростання розмірів прожиткового мінімуму, яке відбуватиметься з 1 липня та 1 грудня відповідного року. У 2018–2020 роках прожитковий мінімум та рівень його забезпечення підвищуватиметься темпами, що на 2 відсоткових пункти перевищують показник прогнозного індексу споживчих цін на 2018–2020 роки.

Розміри прожиткового мінімуму враховуються при визначення обсягів видатків на надання соціальних допомог, передбачених законодавством. Зокрема, розмір одноразової грошової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, що перебували під опікою (піклуванням) або на повному державному утриманні, при працевлаштуванні їх після закінчення навчального закладу становить шість прожиткових мінімумів.

- коефіцієнти при розрахунку потреби в коштах на оплату комунальних послуг та енергоносіїв (КЕКВ 2270). У 2018–2020 роках пропонується до обсягу коштів, які передбачені у бюджеті поточного року зі змінами, застосовувати коефіцієнт в середньому 1,1, а саме:

Таблиця 2.2.2

Коефіцієнти що враховуються при розрахунку показників видатків

КЕКВ	Назва	2018	2019	2020
2271*	Оплата теплопостачання	1,09	1,072	1,06
2272	Оплата водопостачання та водовідведення	1,09	1,072	1,06
2273	Оплата електроенергії	1,1	1,07	1,055
2274	Оплата природного газу	1,09	1,072	1,06
2275	Оплата інших енергоносіїв	1,09	1,072	1,06

При цьому, коефіцієнт по оплаті за теплопостачання визначено розрахунково, виходячи з індексу зростання ціни на природний газ (за умови газової складової на рівні 70%) та індексу цін виробників.

- видатки на виплату щорічної допомоги для придбання навчальної літератури особам з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, учням та студентам, які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків до завершення навчання. Її розмір в 2018–2020 роках становитиме 3 соціальні стипендії.

Крім цього, при складанні проектів місцевих бюджетів необхідно враховувати норму статті 77 Бюджетного кодексу України щодо передбачення у першочерговому порядку потреби в коштах на оплату праці працівників бюджетних установ відповідно до умов оплати праці та розміру мінімальної заробітної плати та на проведення розрахунків за електричну та

теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ та послуги зв'язку, які споживаються бюджетними установами.

Зазначені особливості складання розрахунків місцевих бюджетів на 2018 рік були доведені місцевим органам влади листом Міністерства фінансів від 01.08.2017 р. № 05110-14-21/20701.

За інформацією Міністерства фінансів 29 серпня 2018 року заплановано провести нараду з представниками обласних, Київської міської державних адміністрацій щодо обговорення питань особливостей формування проектів місцевих бюджетів на 2018 рік.

Крім представників місцевих державних адміністрацій, а це керівники Департаментів фінансів, у нараді також братимуть участь представники секретаріату Кабінету Міністрів України, Комітету Верховної Ради України з питань бюджету, галузевих міністерств (МОН, МОЗ, Мінсоцполітики), всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування.

Також, 29 серпня заплановано провести консультації із всеукраїнськими асоціаціями органів місцевого самоврядування щодо проекту закону про бюджет на 2018 рік.

Такі консультації відповідно до Закону України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16.04.2009 р. № 1275 проводяться не пізніше як за сім днів до подання проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік на розгляд Кабінету Міністрів України.

Результати консультацій із всеукраїнськими асоціаціями оформляються протоколом, який додається до проекту закону про Державний бюджет України, що подається Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми реформування системи місцевих фінансів

Україна при здійсненні радикальних економічних перетворень і побудові ринкових відносин потребує здійснення ефективної податково-бюджетної політики на середньострокову перспективу.

Діяльність органів влади не може зводитись лише до складання і затвердження бюджету, необхідне складання прогнозних розрахунків як розвитку економіки в цілому, так і бюджетної системи зокрема [6, с. 21].

Відповідно до Концепції реформування місцевих бюджетів від 23 травня 2007 р. № 308-р в Україні на сучасному етапі розвитку виникла потреба в удосконаленні системи прогнозування доходів місцевих бюджетів на наступний бюджетний період і розробленні середньострокових показників місцевих бюджетів.

В економічній теорії поняття „прогнозування” не має однозначного тлумачення та співвідноситься з більш широким поняттям – передбаченням, яке ґрунтується на пізнанні законів природи, суспільства і мислення.

Прогнозування (греч. Prognosis - знання наперед) визначається як передбачення (прогноз), оскільки процес прогнозування має справу з отриманням інформації про майбутнє. Прогноз припускає опис можливих або бажаних аспектів, станів, рішень, проблем майбутнього.

Відповідно до трактування Пашути М.Т. у праці «Прогнозування та програмування економічного та соціального розвитку» прогнозування визначається як передбачення, яке базується на спеціальному науковому дослідженні, отриманні інформації про майбутнє. Прогноз як результат процесу прогнозування визначається як науково-обґрунтоване передбачення про можливий стан економічної системи та відповідних показників, що характеризують цей стан, у тому числі продуктивних сил, організаційно-

економічних та виробничих відносин, власності та ін., це пошук реалістичного та економічного виправданого перспективного рішення [82, с. 9].

До завдань прогнозування входить як оцінка очікуваних результатів розвитку економічної системи на підставі виявлення тенденцій так і визначення перспектив, довгострокових цілей розвитку і шляхів досягнення певної мети у часі [99, с. 12].

Основою для бюджетного прогнозування виступають прогнози соціально-економічного розвитку країни, окремих регіонів; статистичні дані за основними макроекономічними показниками; дані про надходження і використання доходів від державного майна тощо.

Відповідно до трактування, поданого Буковинським С.А. у праці «Концептуальні підходи до формування перспективного бюджетного плану» метою розроблення перспективного бюджетного плану є створення необхідних умов забезпечення збалансованості бюджетної системи країни, макроекономічної стабільності, передбачуваності бюджетної і податкової політики, виконання функцій, покладених на центральні та місцеві органи виконавчої влади [6, с. 24].

Бюджетний прогноз на середньострокову перспективу має базуватись на достатньо високому ступені залежності від загально відтворюваних пропорцій і закономірностей економічного зростання, які відображають виробництво ВВП та ділову активність [6, с. 24]. Таким чином, метою середньострокового бюджетного прогнозування є визначення на базі усесторонньої оцінки імовірних показників бюджету та їх імовірних траєкторій на середньострокову перспективу.

Програмно-цільовий метод (ПЦМ) є інструментом, який забезпечує ефективне управління бюджетним процесом у середньостроковій перспективі. Даний метод спрямований на вирішення проблем територіальної громади та досягнення визначених цілей [95, с. 6].

Важливою передумовою застосування Програмно-цільового методу формування бюджету в Україні є стабільний економічний стан держави,

забезпечення основних макроекономічних показників у межах параметрів, визначених фінансовою стратегією держави [62; 228].

Програмно-цільовий підхід дозволяє концентрувати матеріальні та фінансові ресурси на вирішенні конкретних соціально-економічних проблем розвитку регіонів, зокрема спрямовувати ресурси на розвиток пріоритетних сфер діяльності та територій [32, с. 38].

Особливістю програмно-цільового методу формування бюджетів є запровадження нового механізму управління видатками бюджету, хоча для успішного запровадження цього методу необхідно, щоб програми були забезпечені реальними джерелами фінансування [61, с. 79].

Коваленко Є.Г. у праці «Региональная экономика и управление» визначає, що програмно-цільовий підхід до вирішення регіональних проблем потрібно розглядати як інструмент регіональної політики. А регіональна політика може розроблятися і здійснюватися тільки на базі усесторонньої оцінки регіональних ситуацій, виявлення і ранжирування регіональних проблем, знаходження шляхів їх вирішення при різних варіантах ресурсного забезпечення тощо.

Слід зазначити, що в процесі прогнозування доходів бюджету розраховується об'єм фінансових ресурсів країни, визначаються рівень і розмір їх розподілу між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування, найбільш ефективні форми і методи залучення ресурсів до бюджету, оптимальні пропорції розподілу доходів між різними рівнями влади.

Під прогнозними власними доходами місцевих бюджетів визначають – всі доходи, які формуються на території, підвідомчій відповідному місцевому органу влади і включають у себе весь контингент закріплених і регулюючих податків, а передані – це дотації та субвенції з вищестоящих бюджетів бюджетам територій [28, с. 71].

На податкові надходження місцевих бюджетів, за трактуванням Зайчикової В.В. висловленим у праці «Прогнозування доходів місцевих бюджетів у процесі міжбюджетного регулювання», впливають якісні та

кількісні чинники. До якісних належать: структура економіки за видами діяльності, зміна податкового законодавства, результати від фінансової діяльності та інші. До кількісних – динаміка макроекономічних показників, зміна податкової бази, обсяги недоїмки тощо [41, с. 80].

Отже, середньострокове прогнозування доходів місцевих бюджетів полягає в пошуку можливих альтернатив отримання в середньостроковій перспективі фінансових ресурсів, які формуються на території підвідомчій відповідному місцевому органу та структури їх імовірних траєкторій пов'язаних з впливом якісних та кількісних чинників.

Під стратегічним плануванням місцевих бюджетів, визначається системний процес, спрямований: на визначення проміжних та кінцевих показників, що характеризують економічний розвиток регіону та яких можна досягти в майбутньому [60, с. 49]; на визначення й прогнозування довго- і середньострокових цілей, для досягнення яких необхідно спрямувати діяльність уряду та розроблення стратегії заходів для реалізації цілей [79, с. 390-391].

Отже, визначення критеріїв та висвітлення механізмів прогнозування доходів місцевих бюджетів дозволить встановити відповідність між плануванням та прогнозуванням бюджетних показників.

Слід зазначити, що середньостроковим бюджетним прогнозуванням визначається прогноз терміном від 2 до 5 років спрямований на ліквідацію дисбалансу між доходами та видатками бюджету у середньостроковій перспективі [88, с. 11].

Згідно із Законом України від 23 березня 2000 року №1602-III “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” прогноз економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, області, району, міста розробляється на п'ять років.

З метою визначення методологічних засад середньострокового прогнозування доходів місцевих бюджетів проведений аналіз принципів,

методів та висвітлені особливості законодавчого забезпечення системи прогнозування.

Зазначимо, що принципи є саме тими вихідними підвалинами, на яких має ґрунтуватись методологія прогнозування доходів місцевих бюджетів.

Принципи державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України регламентуються в 2 статті Закону України від 23 березня 2000 року №1602-III “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку. До них належать: принцип цілісності, об’єктивності, науковості, гласності, самостійності, принцип рівності, принцип дотримання загальнодержавних інтересів.

Українські науковці також до принципів державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України відносять: принцип реальності, який ґрунтується на передбаченні планів щодо матеріальних та фінансових ресурсів та їх ефективного використання; принцип постійного аналізу і контролю виконання програм та планів, який забезпечується шляхом своєчасного врахування і усунення помилок в економічній діяльності; принцип орієнтації прогнозів на оптимізацію задоволення потреб суспільства, який забезпечується шляхом збалансування ресурсів і потреб з засобами виробництва необхідними для виробничого процесу; принцип узгодження колективних суспільних і особистих інтересів, який забезпечується шляхом їх збалансування; принцип поєднання прогнозування, перспективного і поточного планування, який передбачає взаємозв’язок основних напрямів соціально-економічної політики з поточними програмами; принцип оцінки рівня розвитку економічної системи, який передбачає ґрунтовне вивчення розвитку економіки до початку планового періоду; принцип збалансованості планів, який полягає в узгодженні показників попиту та обсягів виробництва; тощо.

Отже, удосконалення методології середньострокового прогнозування надасть можливість, зокрема: приймати науково-обґрунтовані рішення на

основі прогнозу їхніх наслідків; пошуку альтернативних варіантів досягнення стратегічних завдань; враховувати особливості розвитку регіонів при встановленні стратегічних завдань для забезпечення впливу на ці аспекти вже сьогодні.

На сучасному етапі розвитку місцевих фінансів нормативне забезпечення процесу прогнозування показників місцевих бюджетів визначається цілою низкою законів, постанов, розпоряджень тощо. Згідно Закону України від 23 березня 2000 р. №1602 «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України визначений порядок розроблення, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів на державному та регіональному рівнях.

У Бюджетному кодексі України статтею 38 пункту 1-го передбачено, що разом з проектом закону про Державний бюджет України, подається пояснювальна записка до проекту закону про Державний бюджет України, яка повинна містити: аналітичні дані, розрахунки з обґрунтуваннями особливостей міжбюджетних взаємовідносин, а саме: детальні розрахунки прогнозного загального обсягу доходів та видатків, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами, за видами доходів та за функціями; базові показники та результати обрахунку індексів відносної податкоспроможності в розрізі місцевих бюджетів; детальний розрахунок розміру фінансового нормативу бюджетної забезпеченості по функціях та видах місцевих бюджетів; детальний розрахунок коригуючих коефіцієнтів та коефіцієнту вирівнювання; розрахунки обсягів субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам за видами пільг і допомог та детальними фінансовими та кількісними показниками.

Методика розрахунку прогнозного показника обсягу доходів (кошика доходів) загального фонду бюджету місцевого самоврядування, що враховуються під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів визначена згідно з Постановою КМУ «Про затвердження Методики

розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між районним бюджетом та бюджетами міст районного значення, сіл, селищ” від 24 грудня 2003 р. №1994.

Відповідно до Основних напрямків бюджетної політики (бюджетної резолюції) та на підставі прогнозу основних макропоказників економічного і соціального розвитку України Міністерство фінансів України організовує проведення фінансово-економічних розрахунків для складання проекту Державного бюджету України на наступний рік і розподілу загальнодержавних податків, зборів та інших платежів між Державним бюджетом України і бюджетами Автономної Республіки Крим, областей міста Києва і Севастополя. Міністерство фінансів України також готує попередній проект консолідованого бюджету України і доводить відповідні прогнозні показники до міністерств, відомств та інших органів державної виконавчої влади України.

Проте, рішення щодо дефіциту державного бюджету приймається при другому читанні, що спонукає до внесення численних коригувань щодо резервів збільшення доходів.

Проведення аналізу та розроблення прогнозів податкових надходжень та інших платежів, а також вивчення впливу на них макроекономічних показників і податкового законодавства покладено згідно з 8 статтею Закону України «Про державну податкову службу» від 4 грудня 1999 року на органи Державної податкової Адміністрації.

Основні прогнозні макропоказники, які покладаються в основу розроблення проектів державних та регіональних програм економічного і соціального розвитку України визначаються відповідно до Постанов КМУ «Про прогноз економічного і соціального розвитку України» на відповідний рік.

Податково-бюджетна стратегія на середньострокову перспективу розробляється згідно з Постановами КМУ «Про схвалення прогнозу показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування» на три наступні роки, на основі аналізу рівня

розвитку податково-бюджетної системи держави та виходячи з основних завдань щодо посилення соціальної спрямованості реформ.

Проте, зазначені прогнози щороку суттєво переглядаються, що не дає можливості приймати науково-обґрунтовані рішення при встановленні стратегічних завдань на середньострокову перспективу.

Типова структура прогнозу економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, області, району, міста на середньостроковий період визначається відповідно до постанови КМУ «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету» від 26 квітня 2003 року №621. Слід зазначити, що згідно з зазначеною постановою регіональна програма економічного і соціального розвитку регіону поєднує сукупність директивних і індикативних показників.

Перспективні пріоритети розвитку країни в тому числі регіонів визначаються, зокрема згідно Указу Президента України «Про стратегію економічного і соціального розвитку України «Шляхом Європейської інтеграції» на 2004–2015 роки» від 28 квітня 2004 р. №493.

Основні проблеми регіонального розвитку, пріоритети державної регіональної політики з точки зору загальнонаціональних потреб та інтересів визначаються, зокрема відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21 липня 2006 року №1001.

Особливості удосконалення механізмів стратегічного державного планування регіонального розвитку, системи загальнодержавного і регіонального прогнозування та планування соціально-економічного розвитку визначаються відповідно до Указу Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» від 25.05.2001 №341. Шляхи удосконалення системи прогнозування доходів та видатків місцевих бюджетів визначені, зокрема відповідно до Концепції реформування місцевих бюджетів від 23 травня 2007 року №308-р.

Порядок розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання визначений згідно Наказу Міністерства економіки від 4 грудня 2006 року №367 «Методичні рекомендації щодо порядку розроблення регіональних програм».

Затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, а також цільових програм віднесено до виключеної компетенції сільських, селищних, міських рад згідно з 26 статтею Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 року.

Виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку покладено на місцеві державні адміністрації відповідно до 2 статті Закону України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року.

Прогнозування розвитку регіонів, підготовка за результатами аналізу рекомендацій органам державної влади здійснюється Радою розвитку регіонів відповідно до 3 статті Постанови КМУ «Про затвердження положення про Раду розвитку регіонів» від 20.12.2006 №1759.

Отже на сьогоднішній день процес середньострокового прогнозування доходів місцевих бюджетів на законодавчому рівні не достатньо визначений. Існує необхідність законодавчого врегулювання зокрема у Бюджетного кодексі України, методології розробки середньострокових прогнозів показників місцевих бюджетів.

Також, в цілях забезпечення ефективності реалізації механізмів середньострокового соціально-економічного розвитку регіонів виникла необхідність в розгляді та обґрунтуванні можливостей щодо оновлення на державному рівні нормативної бази щодо планування, прогнозування і розробки програм соціально-економічного розвитку на місцевому рівні.

З цього приводу, цікавим є досвід Російської Федерації. З метою запровадження середньострокового планування місцевих бюджетів до Бюджетного кодексу Російської Федерації внесені зміни щодо організації

бюджетного процесу на основі витратних зобов'язань відповідної публічно-правової освіти і перехід всіх бюджетів бюджетної системи до середньострокового фінансового планування – формування бюджетів на трирічний період.

Відповідно до Бюджетного кодексу РФ від 26 квітня 2007 року №63-ФЗ бюджетний процес заснований на методології розробки, ухвалення і виконання бюджету, що припускає перехід до середньострокового бюджетного планування і до системи бюджетування, орієнтованого на результат.

Отже, органи місцевого самоврядування отримали можливість поступового переходу формування фінансових планів на середньострокову перспективу.

Зазначені зміни в Бюджетному кодексі РФ нададуть можливість виконання перспективних бюджетних програм, що виходять за рамки року, а також припускають, що планування майбутніх витрат повинне відбуватися на основі розділення діючих зобов'язань.

Тобто на початку трирічного планування витратна частина бюджетів визначатиметься виходячи з раніше прийнятих зобов'язань. В середині трирічного циклу виникаючий додатковий об'єм засобів може спрямовуватись на фінансування нових зобов'язань відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що з метою змістовного і правового оформлення організації процесу середньострокового бюджетного планування місцевих бюджетів в Бюджетному кодексі РФ передбачається формування перспективного фінансового плану, складання суб'єктами бюджетного планування доповідей про основні результати і напрями діяльності, а також формування реєстрів витратних зобов'язань муніципальних утворень.

З метою визначення факторів, що впливають на обсяг надходжень місцевих бюджетів України методологію прогнозування показників місцевих бюджетів потрібно розглядати з погляду методів прогнозування.

Середньострокове прогнозування бюджетних показників передбачає використання низки методів прогнозування. Вибір методу залежить від вимог до точності та строків виконання прогнозів. У практиці найбільш продуктивним є поєднання різних методів прогнозування доходів місцевих бюджетів, що дозволяє скласти більш реальні прогнози.

Під методом економічного прогнозування розуміють сукупність заходів, які дають змогу на підставі аналізу ретроспективних даних, екзогенних та ендогенних зв'язків об'єкта прогнозування зробити висновки з певною ймовірністю стосовно майбутнього його розвитку.

У міжнародній практиці з безлічі різноманітних підходів до прогнозування доходів місцевих бюджетів, можна виділити три найбільш поширених: методи моделювання, метод ефективної ставки оподаткування та метод заснований на еластичності.

Переваги методів моделювання полягають в можливості враховувати взаємозв'язок між системою формування доходів і макроекономічними процесами в країні. Оцінка податкових надходжень до бюджетів здійснюється в залежності від положень податкового законодавства для відповідних категорій платників податків. Відповідно до методів моделювання розробляється модель, яка складається з певної кількості економетричних рівнянь для основних категорій доходів.

Проте слід зазначити, що прогнози розроблені шляхом моделювання достатньо складні і вимагають значних вкладень ресурсів і великих об'ємів інформації.

Метод ефективної ставки оподаткування заснований на застосуванні даних в залежності від ефективної (середньої) ставки оподаткування для певної категорії податків, яка розраховується шляхом співвідношення податкових надходжень та бази оподаткування. Прогноз доходів здійснюють

шляхом множення прогнозного обсягу бази оподаткування на прогнозну оцінку ефективної ставки оподаткування. Проте при змінні складу бази оподаткування протягом часу, метод ефективної ставки оподаткування може давати не завжди точний прогноз, тому у разі зміни структури, рівня ставок, розмірів податкової бази отриманні результати підлягають відповідним корективам.

До найбільш поширених методів прогнозування доходів місцевих бюджетів належить метод еластичності податків, який ґрунтується на залежності між зростанням надходжень певного податку і збільшенням його бази. Еластичність податкових надходжень визначається як співвідношення процентної зміни податкових надходжень до процентної зміни податкової бази, виходячи з передумов про відсутність змін в податковій системі за даний період. Математично це може бути визначено таким чином:

$$\varepsilon_t = \frac{\frac{\Delta T}{T}}{\frac{\Delta GDP}{GDP}} \quad (3.1),$$

де ε_t - еластичність податків, T – обсяг податкових надходжень, GDP – валовий внутрішній продукт, а ΔT та ΔGDP – приріст податкових надходжень і валового внутрішнього продукту за досліджуваний період.

При перевищенні темпу зростання податкових надходжень темпу зростання валового внутрішнього продукту, еластичність надходжень перевищує одиницю і навпаки.

Слід відмітити, що для макроекономічного прогнозування експертні судження є важливою частиною у розробці бюджетного прогнозу. На практиці статистичні та експертні методи використовуються у поєднанні, що є важливим за умови різких змін у економіці внаслідок непередбачених подій (фінансової кризи, зміни податкової політики чи економічного курсу, тощо).

На наш погляд побудову моделей прогнозування доходів місцевих бюджетів на основі суджень та оцінок експертів слід здійснювати виходячи із дослідження таких компонентів: тренд, зміна політичного курсу,

нестабільність, кількість наявних спостережень, можливість аналізу попередніх прогнозів тощо.

Таким чином до найбільш адекватних методів побудови моделей прогнозування доходів місцевих бюджетів слід віднести: метод заснований на еластичності, метод експоненціального згладжування, експертне прогнозування, моделювання та метод пропорційних коректувань.

Середньострокове прогнозування доходів місцевих бюджетів полягає в процесі пошуку можливих альтернатив отримання в майбутньому фінансових ресурсів, які формуються на території підвідомчій відповідному місцевому органу та структури їх імовірних траєкторій пов'язаних з впливом якісних та кількісних чинників.

Економічна сутність середньострокового прогнозування доходів місцевих бюджетів як інструменту регіонального розвитку полягає у фінансово-економічних відносинах, що виникають у процесі визначення відповідних фінансових ресурсів місцевого самоврядування з урахуванням тенденцій соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці та з метою підвищення ефективності процесу формування дохідної частини місцевих бюджетів, удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин.

Отже, система середньострокового прогнозування доходів місцевих бюджетів як складова економічної політики є важливою передумовою для формування місцевих бюджетів. Середньострокове прогнозування доходів місцевих бюджетів має стати невід'ємною частиною процесу бюджетного планування, що забезпечить можливість проведення аналізу тенденцій формування ресурсів місцевих бюджетів, виявлення факторів, які необхідно враховувати у розрахунках бюджетних показників, а також можливі способи впливу на них.

3.2. Пріоритети розвитку місцевих фінансів як складової фінансової системи України

Важливе значення у створенні дієвого механізму забезпечення фінансової самодостатності територій та їх фінансової стійкості, має удосконалення регіонального менеджменту шляхом формування стабільної дохідної бази місцевих бюджетів, розмежування повноважень між центром і регіонами.

За таких умов, збільшення нормативів відрахувань від регулюючих податків, закріплення окремих загальнодержавних податків за місцевими бюджетами, зміцнить їх доходну базу і сприятиме удосконаленню регіонального менеджменту в напрямку модернізації економічного простору. Тому, на нашу думку, для зміцнення доходів місцевих бюджетів доцільно було б встановити ставки розщеплення окремих джерел державних доходів на користь місцевих бюджетів. Вважаємо, що за бюджетами місцевого самоврядування необхідно диференційовано закріпити податок на прибуток підприємств. Одночасно весь обсяг акцизного податку також доцільно закріпити за місцевими бюджетами. За розрахунками включення цих доходних джерел, а також сплата цих податків за місцем виробничої діяльності, дасть змогу місцевим бюджетам отримати до 70% доходів, акумульованих на території регіону, сконцентрувати для покриття власних потреб, що фактично забезпечить оптимальний рівень фінансової самодостатності більшості із регіонів.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки стратегічною метою є створення умов для сталого економічного зростання та поліпшення якості життя населення шляхом соціальної та структурно-інноваційної переорієнтації економіки, а також сприятливого інвестиційного середовища. Здійснення державної соціально-економічної політики забезпечується за допомогою бюджетного прогнозування, що є вагомою складовою фінансово-економічного регулювання.

Перспективне прогнозування місцевих бюджетів надає можливість здійснити оцінку тенденцій формування та використання відповідних фінансових ресурсів, виявити чинники, які необхідно враховувати у розрахунках бюджетних показників, визначити їх взаємозв'язки, обґрунтувати заходи щодо вдосконалення бюджетного механізму та засобів бюджетного регулювання за умови динамічного підтримання фінансової збалансованості розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Необхідність перспективного прогнозування місцевих бюджетів обумовлюється потребою у визначенні шляхів розвитку територій й фінансових ресурсів, що забезпечують його досягнення, для виявлення найбільш імовірних та економічно ефективних варіантів довгострокових, середньострокових і поточних планів, обґрунтування основних напрямків фінансово-бюджетної політики, передбачення наслідків прийнятих рішень та здійснюваних заходів.

Роль перспективного прогнозування місцевих бюджетів в системі фінансово-економічного регулювання визначається взаємозалежністю складових фінансової політики. Бюджетне прогнозування базується на основі структурного аналізу та можливих варіантів їх розвитку в майбутньому, з врахуванням впливу енгонених та екзогенних факторів на соціально-економічні процеси. При формуванні місцевих бюджетів це система аргументованих і взаємозалежних науково обґрунтованих оцінок можливих шляхів і результатів розвитку бюджетів та необхідних для їх досягнення економічних, фінансових та інституційних заходів. Конкретна методика підходів та методів, формалізованих розрахунків, розроблених для цілей фінансового і економічного аналізу, які використовуються для прогнозів стану і перспектив розвитку місцевих бюджетів з врахуванням тенденцій і закономірностей визначається методологією бюджетного прогнозування і планування.

Економічні перетворення на даному етапі розвитку системи державних фінансів зумовлюють необхідність подальшого удосконалення методологічних засад і методик розроблення бюджетних прогнозів. Чим

достовірніше бюджетне прогнозування, тим ефективнішим є бюджетне планування та управління процесами суспільного розвитку.

Від точності прогнозів у значній мірі залежить якість бюджетної політики. Завищення бюджетних показників, що очікуються, веде до невідповідності між зобов'язаннями держави та можливостями їхнього виконання. Заниження призводить до неповного використання фінансових ресурсів держави та потребує корегування бюджету у процесі його виконання, що знижує ефективність витрат.

Важливими критеріями якості прогнозів є їх точність та систематичні відхилення. Чергування недооцінки певного показника з його переоцінкою свідчить про випадковий характер помилки прогнозування, а переважання завищення або заниження прогнозів про їхнє систематичне відхилення від фактичних показників.

Підвищення якості прогнозування бюджетних показників на перспективу зумовлює здійснення детального аналізу ситуації, що склалася у попередньому періоді, виявлення тенденцій динаміки показників, що розглядаються, та чинників, що зумовили їх розвиток. Разом з тим здійснення якісного аналізу вимагає використання інформації, яка б забезпечувала відповідність методики розрахунку кожного показника, що моделюється, в межах свого часового ряду.

Процес перспективного прогнозування місцевих бюджетів складається з ряду етапів, кожний з яких вирішує певне завдання: визначення завдань; формування об'єкту прогнозу відповідно до поставлених завдань визначається структура об'єкту, виділяються основні фактори, з'ясовується їх підпорядкованість і взаємозв'язок; збір ретроспективної інформації про об'єкт визначаються джерела інформації, розробляється методика переробки і подання інформації, встановлюються її обсяги; формалізація завдань розробляється методика формалізованого подання інформації і здійснюється вибір класу моделей опису об'єкта прогнозу; вибір методів і алгоритму серед відомих вибирається найбільш придатний метод прогнозування,

розробляється відповідний алгоритм і оцінюється точність прогнозу; моделювання на основі ретроспективних даних оцінки якості моделі.

Основна мета бюджетного прогнозування полягає у визначенні реальних бюджетних показників у плановому році, а також розробки необхідних заходів, механізмів щодо мобілізації доходів та використання фінансових ресурсів. Слід зазначити, що з метою забезпечення виконання поставленої мети у бюджетному процесі має відбуватись аналіз, оцінка і прийняття відповідних рішень виходячи з: оцінки практики планування надходжень до бюджету на предмет відповідності плановим показникам соціально-економічного розвитку, а також на їх відхилення та коливання у процесі виконання; аналіз тенденцій розвитку фінансово-податкової політики, діючого відповідного законодавства і його дієвості в процесі формування та мобілізації надходжень до бюджетів усіх рівнів; визначення планових завдань і затвердження показників економічного і соціального розвитку України на відповідний період; забезпечення взаємоузгодженості і взаємозв'язку макропоказників Державної програми економічного і соціального розвитку із показниками Державного та місцевих бюджетів України на відповідний рік; підготовки підзаконних нормативно-правових актів в частині організації та забезпечення бюджетного планування; розробки та впровадження прозорих і єдиних принципів, підходів, форм, методів та розрахунків у процесі здійснення планування показників місцевих бюджетів; узгодження та затвердження планових показників.

Обґрунтованість здійснюваних прогнозів, досягається в першу чергу, дотриманням цілей, що ставляться перед бюджетним прогнозуванням на середньострокову перспективу, зокрема: визначення обсягу фінансових ресурсів, що надходять до місцевих бюджетів у середньостроковому періоді; визначення взаємозв'язків показників місцевих бюджетів з основними макропоказниками, зокрема валового регіонального продукту; дослідження факторів, що впливають на динаміку показників місцевих бюджетів.

У процесі планування місцевих бюджетів відбувається оцінка та визначення показників динаміки суспільно-економічних процесів, прогнозних результатів, здійснення суспільного відтворення, формування, розподілу та використання валового регіонального продукту. Одночасно і на цій основі відбувається формування прогнозних показників місцевих бюджетів, зокрема їх дохідної частини.

До функцій прогнозування місцевих бюджетів належать: наукове передбачення обсягу акумульованих доходів; аналіз бюджетних процесів, зокрема, надходжень до відповідного бюджету, та виявлення їх тенденцій у середньостроковій перспективі; дослідження подальшого розвитку надходжень доходів до відповідного бюджету у конкретних умовах у середньостроковій перспективі; виявлення альтернативних джерел збільшення доходної частини місцевого бюджету; нагромадження наукового матеріалу для обґрунтованого вибору певних рішень.

Зважаючи на першочергове значення прогнозування доходів бюджету на середньострокову перспективу, як інструменту регулювання економіки України, важливим завданням залишається подальше удосконалення його методології. Зокрема, це стосується розширення спектру сучасних методів і прийомів дослідження, підвищення науково-технічного і розрахунково-економічного обґрунтування прогнозів, широкое використання прогресивних техніко-економічних норм і нормативів, подальше поліпшення системи показників з метою підвищення ефективності виробництва.

Бюджетний прогноз, як економічне дослідження, повинен базуватися на певних методологічних принципах, покладених в основу здійснення процесу прогнозування. Варто зазначити, що принципи бюджетного прогнозування поєднують особливості притаманні суто процесу прогнозування та функціонування бюджетної системи.

Під принципами перспективного прогнозування місцевих бюджетів розуміються основоположні і загальноприйняті положення, правила

прогнозування темпів, пропорцій та структури бюджетних надходжень і витрат в залежності від рівня розвитку економіки. Сукупність принципів, методів і способів розробки прогнозів становить методологію прогнозування місцевих бюджетів.

До принципів прогнозування місцевих бюджетів належать: обґрунтованості; об'єктивності; комплексності; пріоритетності; системності бюджетного прогнозування і планування; адекватності прогнозування і планування реальним політичним і економічним умовам; варіантності; альтернативності; цілеспрямованості; ефективності бюджетного прогнозування і планування; прозорості; гласності.

Принцип обґрунтованості передбачає наукове обґрунтування прогнозу, що ґрунтується на дотриманні об'єктивних економічних законів, прогноз базується на реалістичних бюджетних та макроекономічних показниках соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць; об'єктивності полягає у тому, що прогнозні розрахунки бюджетного розвитку України розробляються на основі даних органів державної статистики, уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань бюджетної політики, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування; комплексності виражає закономірності розвитку місцевого бюджету та його складових як єдиного цілого, розроблення взаємоузгоджених прогнозних документів у даній сфері; пріоритетності – визначає пріоритетність одних процесів по відношенню до інших, зокрема прогноз податкових надходжень є первинним, так як вони складають вагомую частку доходів місцевих бюджетів. Система оподаткування зазнає змін, які впливають на рівень ділової та економічної активності платників податків і, відповідно, на стійкість і стабільність доходів місцевих бюджетів; системності визначає певну систему, що складається з конкретних методів і інструментів: збору, обробки та аналізу вихідної інформації про об'єкт прогнозування і планування, наукових підходів до бюджетних прогнозів, застосування однакових методик аналізу результатів, одержуваних різними прогнозами; адекватності прогнозування і планування реальним політичним і економічним умовам – врахування реальних умов, в яких функціонує та розвивається бюджет. Адекватність зумовлює визначення органами місцевого самоврядування цілей і завдань перед бюджетним прогнозуванням і плануванням, обумовлених їхніми функціями; варіантності передбачає розробку декількох бюджетних прогнозів з метою отримання різних кількісних характеристик прогнозованого бюджету, як щодо доходів так і витрат, закладення різних екзогенних умов майбутніх процесів, які можуть вплинути на бюджетні показники; альтернативності – розробка незалежних прогнозів, що відрізняються один від одного параметрами обмежень;

цілеспрямованості спрямований на досягнення кожним окремим видом бюджетного прогнозу абсолютно конкретних цілей і завдань, що стоять перед органами місцевого самоврядування; ефективності бюджетного прогнозування і планування спрямований на підвищення ефективності і продуктивності виробництва за допомогою проведення різних варіантів і альтернатив бюджетних прогнозів; прозорості є обов'язковою умовою для розробки, розгляду, аналізу та практичного здійснення якісної бюджетної політики; гласності, прогнозні документи щодо бюджетних параметрів є доступними для громадськості.

На даний час використовується значний спектр методів бюджетного прогнозування: інтуїтивні; логічні; загальнонаукові; експертних оцінок; аналогії; нормативні; економічного аналізу; системного аналізу; статистичні; економічного моделювання, тощо. На практиці при прогнозуванні показників місцевих бюджетів найчастіше застосовуються статистичні методи, методи моделювання та економетричного аналізу спільно з загальнонауковими методами, серед яких: аналіз і синтез, припущення, аналогії, статистичний та економетричний. Використання того чи іншого методу залежить від конкретних цілей бюджетного прогнозування, завдань, які необхідно вирішити в процесі прогнозування різних параметричних характеристик стану бюджету в найближчому майбутньому.

При розрахунку доходів місцевих бюджетів на плановий бюджетний період доцільно брати за основу фактичні доходи бюджету поточного року і враховувати вплив вагомих чинників та їх зміни. Зокрема, до факторів, що впливають на рівень доходів бюджету, можна віднести зміну складу суб'єктів оподаткування та інших джерел доходів, розмірів об'єктів оподаткування з урахуванням прогнозів темпів зростання валового регіонального продукту, ставок оподаткування, ступеня збирання, рівень інфляції, тощо.

Вітчизняний і світовий досвід показує, що найбільш широкого застосування при прогнозуванні доходів бюджету на практиці знайшли методи економіко-математичного моделювання, які надають можливість для

оцінки економічних явищ та процесів засобами математичного та статистичного аналізу. Економетричні моделі описують ймовірнісні системи за допомогою регресійних рівнянь, дані для конструювання яких одержують при ретроспективному вивченні функціонування системи, а кількісні оцінки параметрів отримують в процесі обробки зазначених даних відповідними методами.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Місцеві фінанси як система економічних відносин функціонує на основі законодавчої бази. До найважливіших законодавчих актів слід віднести Конституцію України, бюджетний кодекс України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Податковий кодекс», щорічні закони «Про державний Бюджет України», тощо.

Принципи організації місцевих фінансів: обов'язкове розмежування функцій і повноважень між державною владою і місцевим самоврядуванням; чіткий розподіл доходів і витрат між державою і місцевими бюджетами; передача відповідних власних дохідних джерел місцевого самоврядування; самостійність у формуванні та використанні фінансових ресурсів; державну фінансову підтримку не самостійних територіальних громад, проведення фінансового вирівнювання; стимулювання збільшення доходів як державних, так і місцевих бюджетів; раціональне використання матеріальних і фінансових ресурсів; здійснення постійного контролю за використанням ресурсів; гласність та відкритість у формуванні та використанні фінансових ресурсів місцевого самоврядування.

Основним призначенням місцевих фінансів є забезпечення фінансовими ресурсами діяльність місцевих органів самоврядування, пов'язаних із здійсненням ними своїх функцій і повноважень; більш повне задоволення потреб населення, територіальних громад та якісне надання громадських послуг.

Склад місцевих фінансових інститутів: місцеві бюджети; місцеві податки і збори; цільові фонди місцевих органів самоврядування; комунальний кредит; місцеві позики; комунальна власність.

Вагомою ланкою у системі місцевих фінансів є місцеві бюджети, у яких зосереджено понад 80% від усіх фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні органів місцевого самоврядування. Місцеві бюджети — це фонди фінансових ресурсів, що мобілізуються і витрачаються на певній

території. Вони є фінансовою основою місцевих органів влади та управління, бо забезпечують регіональні потреби у фінансових ресурсах і доходах, їх внутрішньотериторіальний перерозподіл.

Структура місцевих бюджетів визначається адміністративно-територіальним поділом України. Кожна самостійна адміністративно-територіальна одиниця створює власний бюджет, який є фінансовою основою діяльності органів місцевої влади.

Економічну сутність місцевих бюджетів слід розглядати у двох аспектах: як організаційну форму мобілізації доходів і здійснення витрат органами місцевого самоврядування. З цього випливає, що місцеві бюджети – це балансові розрахунки доходів і витрат, які мобілізуються і витрачаються на відповідній території; як систему фінансових відносин, що складається між місцевим та державним бюджетами; між органами місцевої влади різних рівнів з перерозподілу фінансових ресурсів; між органами місцевого самоврядування і господарськими структурами, що функціонують на даній території; між місцевою владою і населенням даної території, що складаються при мобілізації і витрачанні коштів місцевих бюджетів.

Дохідна частина місцевих бюджетів формується за рахунок власних і закріплених доходів, а також міжбюджетних трансфертів. Перелік власних і закріплених доходів визначений у Бюджетному кодексі України на тривалу перспективу, що створює належні умови для розвитку адміністративно-територіальних одиниць і здійснення перспективного планування. Надходження власних доходів не враховуються під час визначення обсягів міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам, що сприяє встановленню безпосередньої зацікавленості органів місцевої влади у нарощуванні дохідної бази. Закріплені доходи місцевих бюджетів становлять основу для визначення податкової спроможності території, їх обсяги впливають на розміри бюджетних трансфертів, які надаються місцевим бюджетам з державного бюджету.

Власні доходи – це доходи, що мобілізуються місцевою владою самостійно на основі власних рішень і за рахунок джерел, визначених місцевим органом влади. До власних доходів належать місцеві податки і збори, доходи від майна, що належить місцевій владі, та від господарської діяльності комунальних підприємств, інші доходи, передбачені законодавством. Зарубіжна практика показує, що місцеві податки і збори, як правило, становлять доволі високу частку у загальній сумі грошових надходжень органів місцевої влади (у таких європейських країнах, як Норвегія, Фінляндія, Швеція, Данія, Швейцарія, Іспанія – більш як 40%).

Водночас значення місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів України поки що незначне (менш як 5%). Досить розгалуженою є система місцевих податків і зборів. Так, у Бельгії запроваджено 100 місцевих податків і зборів, в Італії – 70, у Франції – понад 50. Проте в окремих країнах застосовується лише кілька місцевих податків, але ці країни є винятком. З прийняттям Податкового кодексу до таких держав можна віднести й Україну, де запроваджено стягнення 2 місцевих податків і 3 місцевих зборів.

Закріплені доходи — це доходи, які повністю або частково (у %) зараховуються у певні види бюджетів безстроково чи на довгостроковій основі і Для їх включення не потрібне рішення органів влади вищого рівня. До закріплених доходів належать загальнодержавні податки, збори або доходи, що традиційно формують дохідну частину місцевих бюджетів (податок на доходи фізичних осіб, державне мито, плата за ліцензії і торгові патенти тощо). Найбільша частка у загальній сумі закріплених доходів припадає на податок на доходи фізичних осіб, надходження якого розподіляються між місцевими бюджетами окремих видів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агранофф Р. Огляд Європейських традицій місцевого самоврядування // Програма сприяння парламентові України. За фінансової підтримки Агентства з міжнародного розвитку США. Фонд Україна - США. – 8 с.
2. Алієва В. Міжбюджетні відносини в Україні: тенденції та перспективи / В. Алієва // Економіка України. – 2004. – № 12. – С. 23 – 26.
3. Андрущенко В.Л. Соціологічний та антропний методи західної фінансової науки // Вісник НБУ. – 2001. - № 3. – С. 43-46.
4. Бак Н.А. Міжбюджетні відносини як складова бюджетного регулювання / Н.А. Бак // Фінанси України. – 2002. – № 5. – С. 78 – 82.
5. Бланкарт Шарль. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Пер. з нім. С.І. Терещенко та О.О. Терещенка. – К.: Либідь, 2000. – 654 с.
6. [Богма О. С.](#) Розвиток інституціональної складової державного регулювання забезпечення бюджетної безпеки України : монографія ; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2017. 367 с.
7. [Бондарук Т. Г.](#) Бюджетний менеджмент : Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ : Август Трейд, 2016. 891 с.
8. Буковинський С. А. Концептуальні засади управління бюджетними коштами в Україні / С. А. Буковинський // Фінанси України. – 2001. – № 5. – С. 23 – 33.
9. Буряк П.Ю. Міжбюджетні відносини та перспективи формування місцевих бюджетів / П.Ю. Буряк // Фінанси України. – 2001. – № 6. – С. 14 – 23.
10. Буряченко А.Є. Світовий досвід надання бюджетних трансфертів місцевим органам влади // Збірник наукових праць. – Ірпінь: Науковий вісник Академії ДПС України, 2001. - №1(11). – С. 27-32.
11. Буряченко А.Є. Удосконалення фінансового механізму місцевих бюджетів / А.Є. Буряченко, М.П. Палій // Фінанси України. – 2003. – № 8. –

С. 13 – 18.

12. Бутаков Д.Д. Местные бюджеты и межбюджетные отношения в странах Восточной Европы // Финансы. – 2001. - № 1. – С. 59-61.

13. Бюджетна система : уклад.: Андрейків Т. Я., Оліярник В. В. Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2016. 287 с.

14. Бюджетна система [І. І. Кичко та ін.] ; Чернігів. нац. технол. ун-т. - 2-ге вид., перероб. і допов. Чернігів ; Ніжин : Лук'яненко В. В. : Орхідея, 2016. 256 с.

15. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 17 серпня 2010. – № 151.

16. Бюджетні установи: бухгалтерський облік, національні стандарти, оподаткування та звітність : Лемішовський В. І. та ін. ; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Ін-т економіки і менеджменту, Аудит. фірма "Зах. аудит. група". Львів : Растр-7, 2016. 1023 с.

17. Василик О.Д. Бюджетний процес: напрямки його удосконалення / Реформа міжбюджетних відносин і проблеми розвитку податкової системи України. – Ірпінь, 1999. – С. 17

18. Василичен М.М. Формування місцевих бюджетів та обґрунтування міжбюджетних відносин / М.М. Василичен // Фінанси України. – 2001. – № 7. – С. 125 – 28.

19. Вишняков С.В. Місцеві бюджети / С.В. Вишняков // Фінанси України. – 2001. – № 10. – С. 11 – 16.

20. [Возняк Г.В.](#) Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ : монографія ; НАН України, ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України". Львів : ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України", 2016. 519 с.

21. Гушта О.В. Порядок формування та використання коштів місцевих бюджетів / О.В. Гушта // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 10 – 15.

22. Демянюк А.В. Фіскальний федералізм та проблеми

збалансованості бюджетів / А.В. Демянюк // Фінанси України. – 2001. – № 10. – С. 23 – 28.

23. Державне бюджетування в Україні: сутність та основні детермінанти : монографія / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. З. С. Варналія ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Знання України, 2016. 395 с.

24. Державні фінанси. Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. / За заг. ред. Базилевича В.Д. – К.: Атіка, 2004. – 368 с.

25. Державні фінанси: Теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі / Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 542 с.

26. Деякі питання врегулювання міжбюджетних відносин : постанова Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2004 року № 1782 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 1. – С. 42.

27. Деякі питання врегулювання міжбюджетних відносин на 2009 рік: постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2008 року № 845 // Офіційний вісник України. - 2008. - №72.

28. Деякі питання врегулювання міжбюджетних відносин: постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2008 року № 1157 // Офіційний вісник України. - 2008. - №100.

29. Деякі питання організації бюджетного процесу: постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2008 року № 1036 // Урядовий кур'єр. - 2008. - №227.

30. Дзюблюк О. В. Неконвенційні заходи монетарної політики: досвід федеральної резервної системи США. Журнал європейської економіки. 2017. Т. 16, № 3. С. 357–381

31. Європейська хартія місцевого самоврядування : Рада Європи, міжнародний документ від 15 жовтня 1985 року

32. Загальні відомості про Швецію. Місцеве самоврядування у Швеції / Видання Шведського Інституту. – 2001. – 4 с.

33. Загородній А. Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка»,

2005. – 714 с.

34. Затонацька Т.Г. Впровадження середньострокового бюджетного планування як інструмент підвищення ефективності бюджетних видатків / Т.Г. Затонацька, М.М. Лаврентьєв // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С. 31 – 42.

35. Зінченко М. А. Фінансові потоки місцевих бюджетів України: теорія та практика управління: монографія ; Одес. нац. екон. ун-т. - Одеса : Кримполіграфпапір, 2016. 258 с.

36. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації: Сіденко В. Р., Скрипниченко В. Р., Пономаренко В. С., Чугунов І. Я. та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.

37. Ісмаїлов А.Б. Міжбюджетні відносини та напрями їх удосконалення / А.Б. Ісмаїлов // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 27 – 32.

38. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). – К.: НІОС, 2000. – 384 с.

39. Кліяненко Б. Використання моделі німецького бюджетного федералізму в Україні / Б. Кліяненко, С. Гречана // Економіка України. – 2008. – № 6. – С. 48 – 57.

40. Коваленко Л.О. Управління бюджетними ресурсами регіону / Л.О. Коваленко // Фінанси України. – 2002. – № 12. – С. 51 – 54.

41. Колодій С.Ю. Децентралізація бюджетної системи та економічне зростання / С.Ю. Колодій // Фінанси України. – 2001. – № 3. – С. 63 – 68.

42. [Коляда Т. А.](#) Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : монографія ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2016. 395 с.

43. Конституція України: закон Верховної Ради України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.

44. Корчинський В.Є. Оцінка економічної ефективності бюджетного

вирівнювання / В.Є. Корчинський, С.Ю. Колодій // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 12 – 19.

45. Корчинський В.Є. Реалізація принципів вирівнювання та економічної ефективності при організації міжбюджетних відносин / В.Є. Корчинський, С.Ю. Колодій // Фінанси України. – 2004. – № 2. – С. 84 – 93.

46. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: навч. посіб. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 1999. – 487с. – С. 306.

47. Кульчицький М.В. Місцеві бюджети і механізми їх формування / М.В. Кульчицький // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 98 – 104.

48. Кульчицький М.В. Проблеми бюджетного реформування в Україні / М.В. Кульчицький // Фінанси України. – 2002. – № 7. – С. 25 – 29.

49. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин.- К.: Наукова думка, 2006.- 432 с.

50. Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах посилення євроінтеграційних процесів. Бізнес-Інформ. 2017. № 11. С. 323–327

51. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки. Бізнес-Інформ. 2017. № 9. С. 58–62.

52. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 1(90). С.74–82.

53. Макогон В. Д. Бюджетне прогнозування як інструмент державного регулювання економічних процесів. Бізнес-Інформ. 2017. № 10. – С. 314–318.

54. Макогон В. Д. Методологічні аспекти формування доходів місцевих бюджетів / В. Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – 2009. – №4. – С.92–99.

55. Макогон В. Д. Формування доходів місцевих бюджетів в Україні / В. Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – 2008. – №4. – С.25–31.

56. Мельник С. Про формування місцевих бюджетів / С. Мельник, С. Криниця // Економіка України. – 2000. – № 1. – С. 17 – 23.

57. Местное самоуправление : опыт Дании / Национальная ассоциация местных властей Дании и Союз Российских городов / Отв. Ред. Холгер Пиндт. – М., 1995. – 439 с.
58. Местное финансирование в Европе / Издание Совета Европы, 1997. – 158 с.
59. Методологія управління бюджетними програмами : С. Д. Бушуєв та ін. ; за ред. С. Д. Бушуєва, С. В. Цюцюри ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. Київ : КНУБА, 2016. 195 с.
60. Міжнародний досвід сереньострокового бюджетного планування: уроки для України [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот. М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 31 с.
61. Міжнародний досвід формування основних напрямів бюджетної політики [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот.: Д. Серебрянська, М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 27 с.
62. Огонь Ц.Г. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації / Ц.Г. Огонь // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 3 – 12.
63. [Онищенко С. В.](#) Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення. Монографія. Київ : Знання України, 2017. 403 с.
64. Опарін В.М. Передумови та чинники розбудови ефективної бюджетної системи в Україні / В.М. Опарін // Фінанси України. – 2000. – № 9. – С. 126 – 133.
65. Основи економічної теорії: Підручник / А.А. Чухно, П.С. Єщенко, Г.Н. Клишко та ін.; За ред. А.А. Чухна. – К.: Вища школа, 2001. – 606 с.
66. Пантелеев В. П. Бюджетна система : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 377 с.
67. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. – К.: Знання- Прес, 2002. – 495 с.

68. Петкова Л.О. Удосконалення системи міжбюджетних відносин у контексті адміністративно-територіальної реформи в Україні / Л.О. Петкова, Л.М. Задувайло // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 47 – 55.
69. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Голос України від 04.12.2010 - № 229.
70. Полозенко Д.В. Соціальна сфера та її фінансове наповнення // Економіка України. – 2005. – № 5. – С. 85.
71. Полозенко Д.В. Соціальний бюджет як основа розвитку економіки України // Економіка АПК. – 2005. – № 7. – С. 62.
72. Порядок утворення та використання фонду фінансового вирівнювання у м. Києві : рішення Київради від 16 грудня 2005 року № 592/3053 // Хрещатик. – <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/3135/doc/12418.html>
73. Про бюджетну класифікацію та її запровадження : наказ Міністерства фінансів України від 27 грудня 2001 року № 604 // Вісник державних закупівель. – 2002. – № 13.
74. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : закон Верховної Ради України від 23 березня 2000 року 1602-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 25. – С. 195.
75. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2016 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54761
76. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2017 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59706
77. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62047
78. Про державну підтримку розвитку місцевого самоврядування в Україні : указ Президента України від 30 серпня 2001 року № 749/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 36. – С. 1.
79. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року : постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня

2006 року № 1001 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 30. – С. 36.

80. Про затвердження Методики розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між районним бюджетом та бюджетами міст районного значення, сіл, селищ : постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2003 року № 1994 // Офіційний Вісник України. – 2003. – № 52. – С. 2782.

81. Про затвердження Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним бюджетом та місцевими бюджетами : постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2001 року № 1195 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 38. – С. 9.

82. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 21. – С. 32.

83. Про концепцію державної регіональної політики : указ Президента України від 25 травня 2001 року № 341/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – С. 20.

84. Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань : закон Верховної Ради України від 1 липня 2004 року № 1953-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 30. – С. 154.

85. Про місцеве самоврядування в Україні : закон Верховної Ради України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР // Офіційний вісник України. – 1997. – № 25. – С. 20 – 78.

86. Про місцеві державні адміністрації : закон Верховної Ради України України 9 квітня 1999 року № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20. – ст. 190.

87. Про Національну раду з питань взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування : указ Президента України від 21 лютого 2008 року № 149/2008 // Офіційний вісник Президента України. – 2008. – № 6. – С. 12.

88. Про Національну Раду з узгодження діяльності загальнодержавних і регіональних органів та місцевого самоврядування : указ Президента України від 13 грудня 2000 року № 1331/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 51. – С. 4. Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 706/2005 від 26.04.2005.

89. Про паспорти бюджетних програм : наказ Міністерства фінансів України від 29 грудня 2002 року № 1098 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до наказу : <http://www.minfin.gov.ua>.

90. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : закон Верховної Ради України України 15 липня 1997 року № 452/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 38. – ст. 249.

91. Про Республіканський бюджет Української РСР на 1991 рік: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 25.12.1990 № 579-XII зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР, 1991, № 5 (29.01.91), ст. 23

92. Про стимулювання розвитку регіонів : закон Верховної Ради України від 8 вересня 2005 року № 2850-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – С. 2662.

93. Про столицю України – місто-герой Київ : закон Верховної ради України від 15 січня 1999 року № 401-XIV // Голос України. – 1999. – 2 лютого. – С. 13.

94. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2002 року № 538-р // Офіційний вісник України. – 2002. – № 38. – С. 1793.

95. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року № 308-р // Офіційний вісник України. – 2007. – № 38. – С. 12.

96. Пронина Л.И. Местное самоуправление и межбюджетные отношения // Финансы. – 2003. - № 8. – С. 10-14.

97. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наук. доп. Луніна І. О. та ін. ; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". Київ : [б. в.], 2016. 69 с.
98. [Станкус Т.](#) Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів : Швейцар.-укр. проект "Підтримка децентралізації в Україні" DESPRO, Swiss resource Centre and consultancies for development Skat. Харків : Фактор, 2017. 126 с.
99. Суховірська О.Б. Фінансові ресурси місцевих органів влади / О.Б. Суховірська // Фінанси України. – 2002. – № 11. – С. 61 – 67.
100. Тарасюк М. В., Малярчук О. В. Сучасний стан реалізації інноваційної політики України та її фінансове забезпечення. Економіка та держава. 2017. № 1. С.19–24.
101. Типи місцевого самоврядування у США // Фонд “Україна - США”. Програма сприяння парламентам України, 7 с.
102. Титарчук І. М. Бюджетний менеджмент : Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ : Компринт, 2016. 331 с.
103. Токарева К. О. Структура бюджету: фінансово-правовий аналіз : монографія ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 183 с.
104. Толуб'як В.С. Удосконалення формування доходів місцевих бюджетів / В.С. Толуб'як // Фінанси України. – 2002. – № 11. – С. 68 – 71.
105. Хэггрут Серен, Кронваль Кай, Рибердаль Курт, Рюдебек Карин. Местное самоуправление в Швеции. Традиции и реформы. / Швеция / Шведский институт. - Стокгольм: Фальчепинг, 1996. – 116 с.
106. Циммерман Х. Муниципальные финансы: Учеб.: Пер. с нем. / Хорст Циммерман. – М.: Дело и Сервис, 2003. – 350 с.
107. Чеберяко О.В. Фінансова підтримка місцевих бюджетів в умовах бюджетного унітаризму в Україні / О.В. Чеберяко // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 13 – 19.
108. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного

регулювання: [Навч. посіб.]. – К.: НДФІ, 2005. – 259 с. – Бібліогр.: С. 251–258.

109. Чугунов І.Я., Буряченко А.Є. Актуальні проблеми розподілу бюджетних трансфертів. // Економіст. - 2001. – № 6. – С. 58-60.

110. Чугунов І.Я., Козарезенко Л.В. Державне фінансове регулювання розвитку людського потенціалу. Вісник КНТЕУ. 2017. № 3. С. 116–132.

111. Швець В.Я. Концептуальні підходи до вдосконалення системи міжбюджетних відносин / В.Я. Швець // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 23 – 31.

112. Юрій С.І. Державні фінанси і демократія: до проблеми раціоналізації бюджетного вибору / С.І. Юрій, А.Ю. Дерлиця // Фінанси України. – 2001. – № 6. – С. 3 – 13. Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень : Аврамченко К. В. та ін.; Ін-т суспіл.-екон. дослідж. Київ: СТ-ДРУК, 2016. 110 с.

113. Mcgee W. R. The Philosophy of Taxation and Public Finance / W. R. Mcgee. – Springer Verlag, 2003. 394 p.

114. Muzellec R. Finances Publiques / R. Muzellec ; Sirey, Coll. Intégral Concours. 14ème éd. 2006. 714 p.

115. Tanzi V., Scmiknecht L. Public Finances and Economic Growth in European Countries. Fostering Economic Growth in Europe. Conference volume of the 31st Economics Conference of the Oestereichische Nationalbank. Vienna, 2003. P. 178–196.

116. Terrien G., Reynaud P., Reynaud Y. Finances publiques categories A et B. Edition 2009 cours, entrainement: Foucher, Coll. Concours Fonction publique, 2008. 384 p.

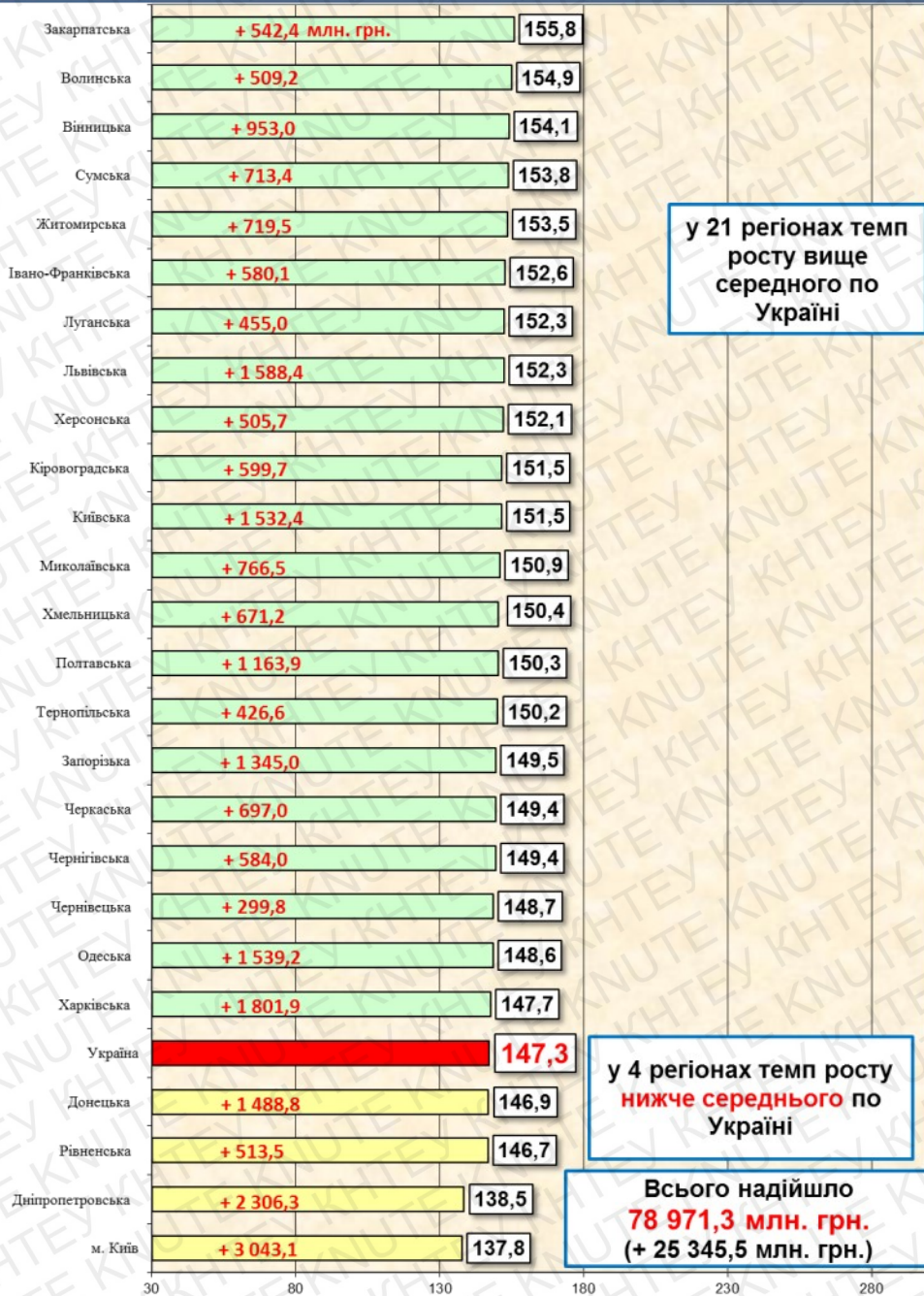
117. Кругман П. Р. The return of Depression Economics : пер. с англ. Москва: Эксмо, 2009. 336 p.

118. Winston C. Evans, Jack Matzer, Kay Cecil Spearman, David W. Tees. Accounting as a Management Tool. LGFM. Book 2. Bratislava, 2000. 104 p.

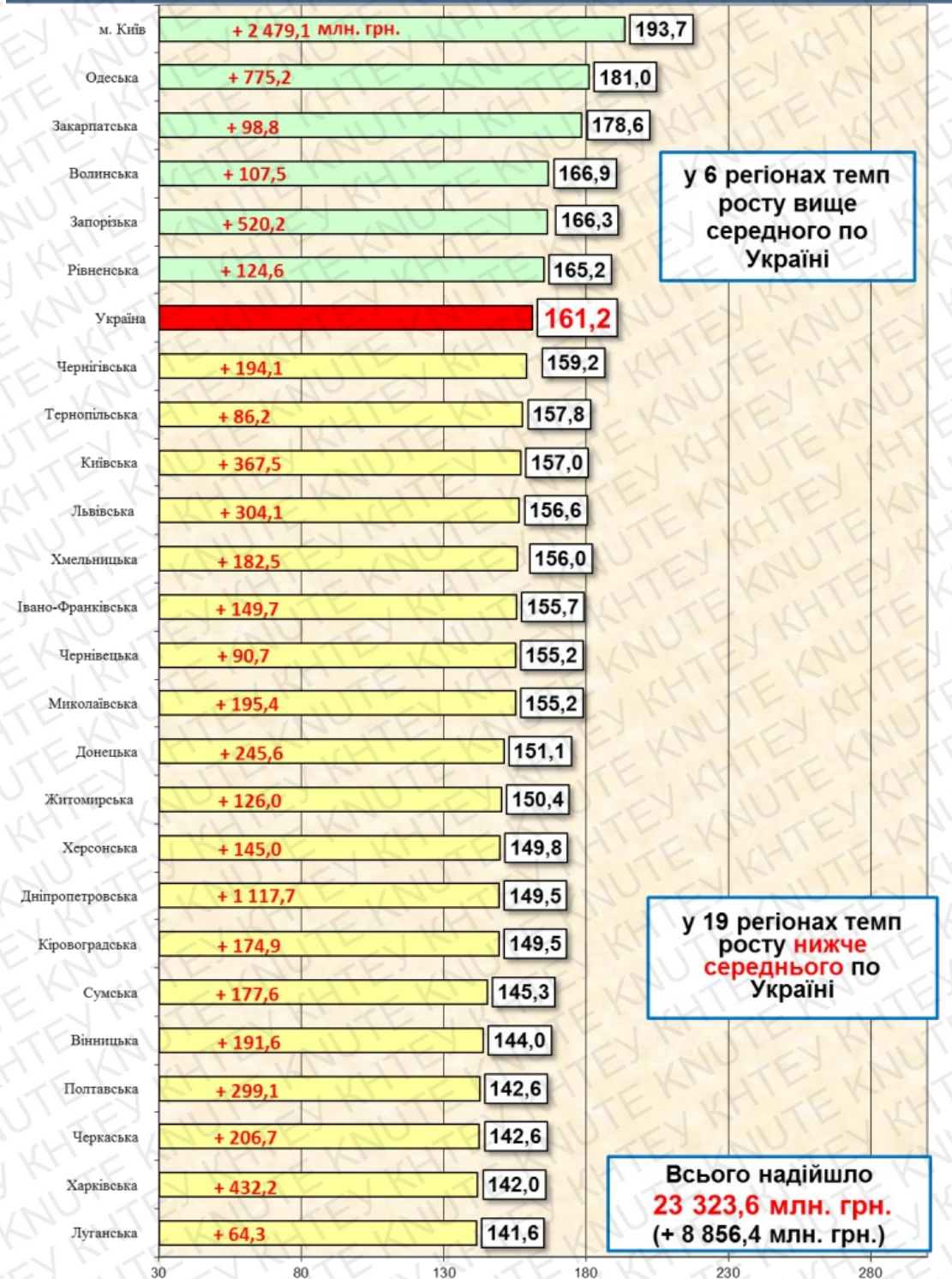
ДОДАТКИ

Додаток А

Темпи росту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб за 2016 р. до 2015р.(%)

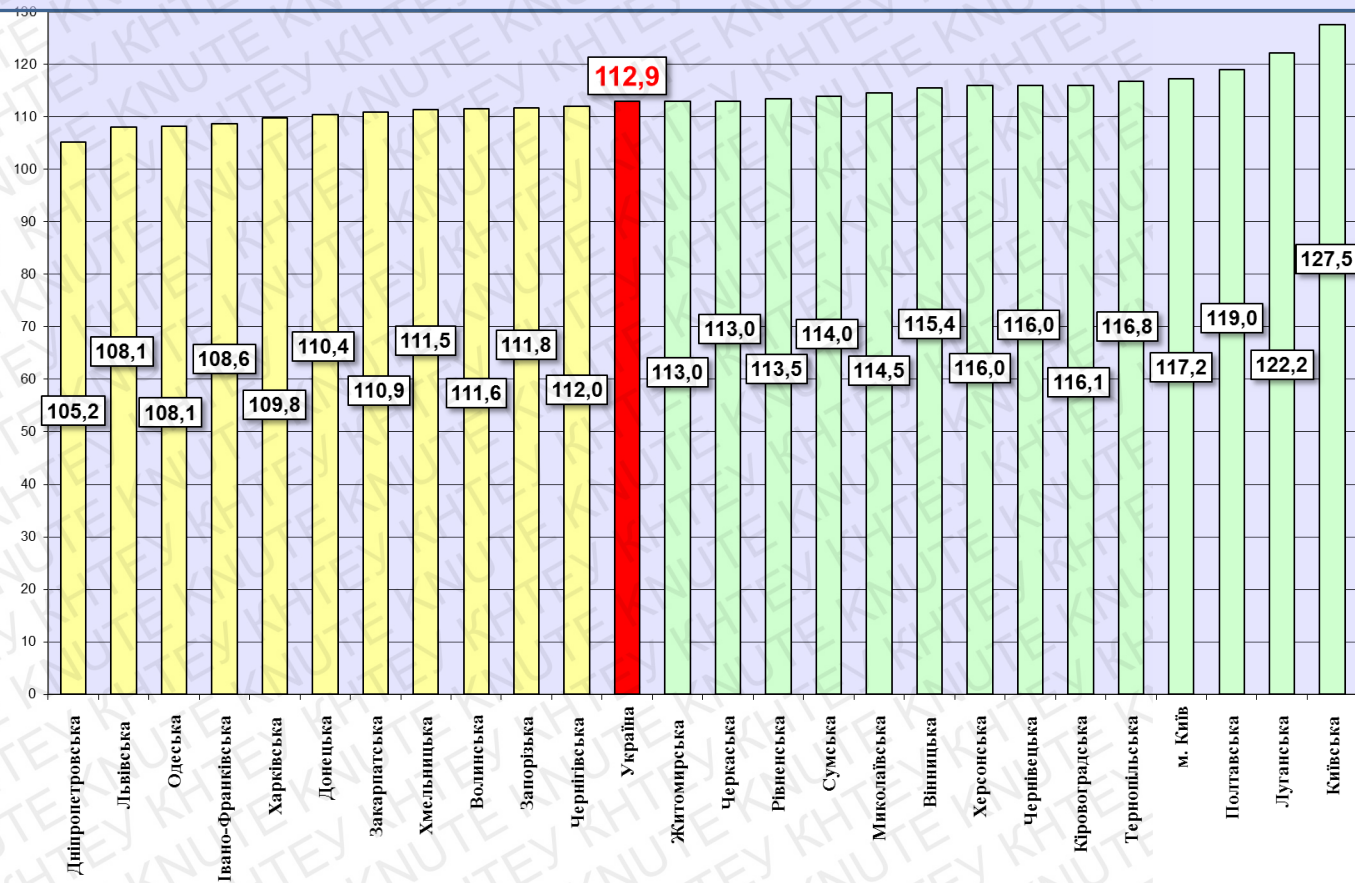

Додаток Б

**Темпи росту фактичних надходжень плати за землю
за 2016р. до 2015р.(%)**

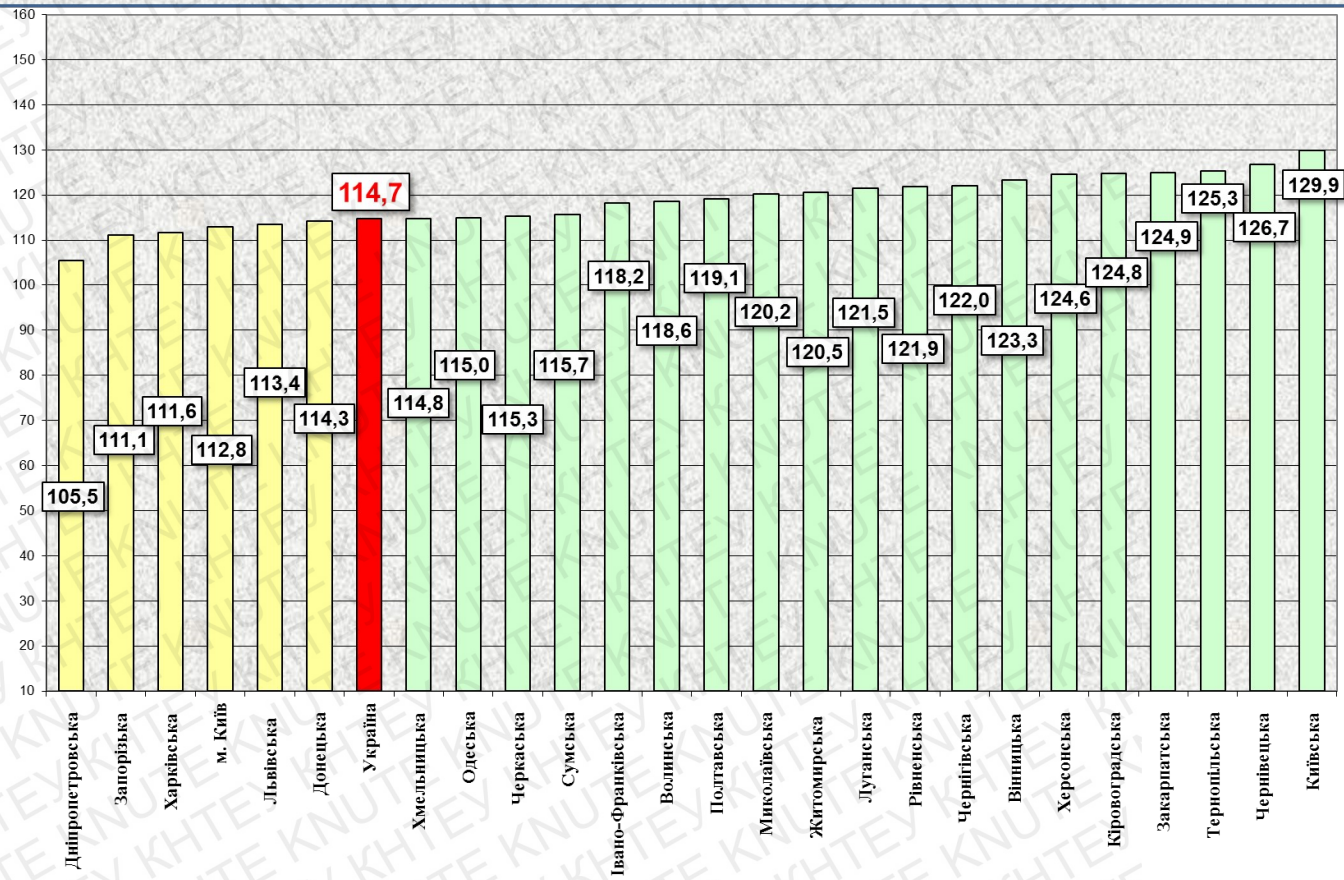
Додаток В

Виконання річних затверджених показників по податку на доходи фізичних осіб за 2016 рік(%)

Додаток Г

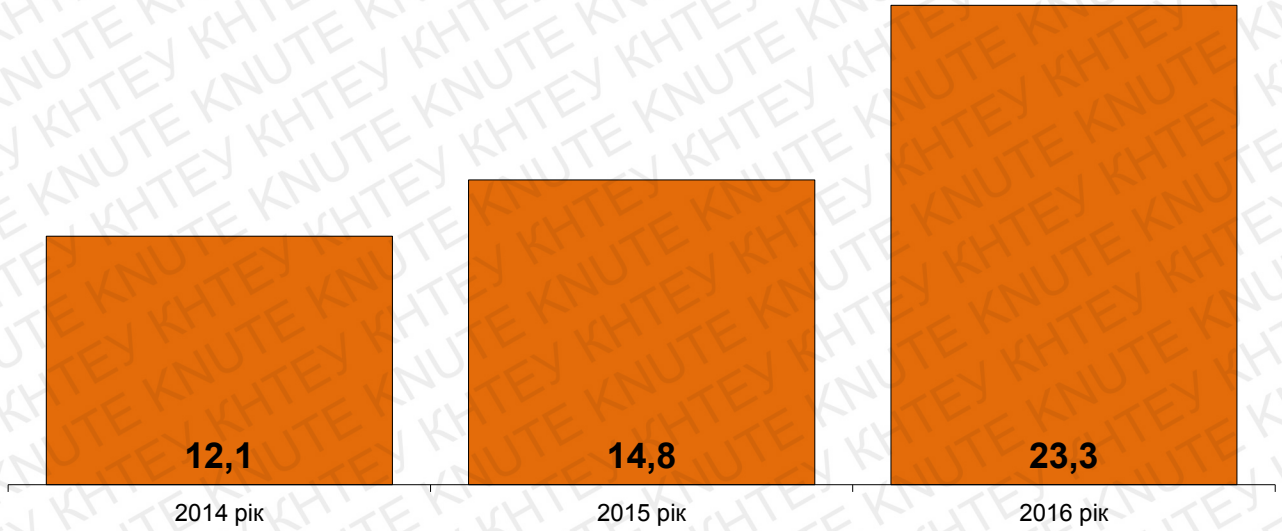
Виконання річних затверджених показників по платі за землю за 2016 рік(%)

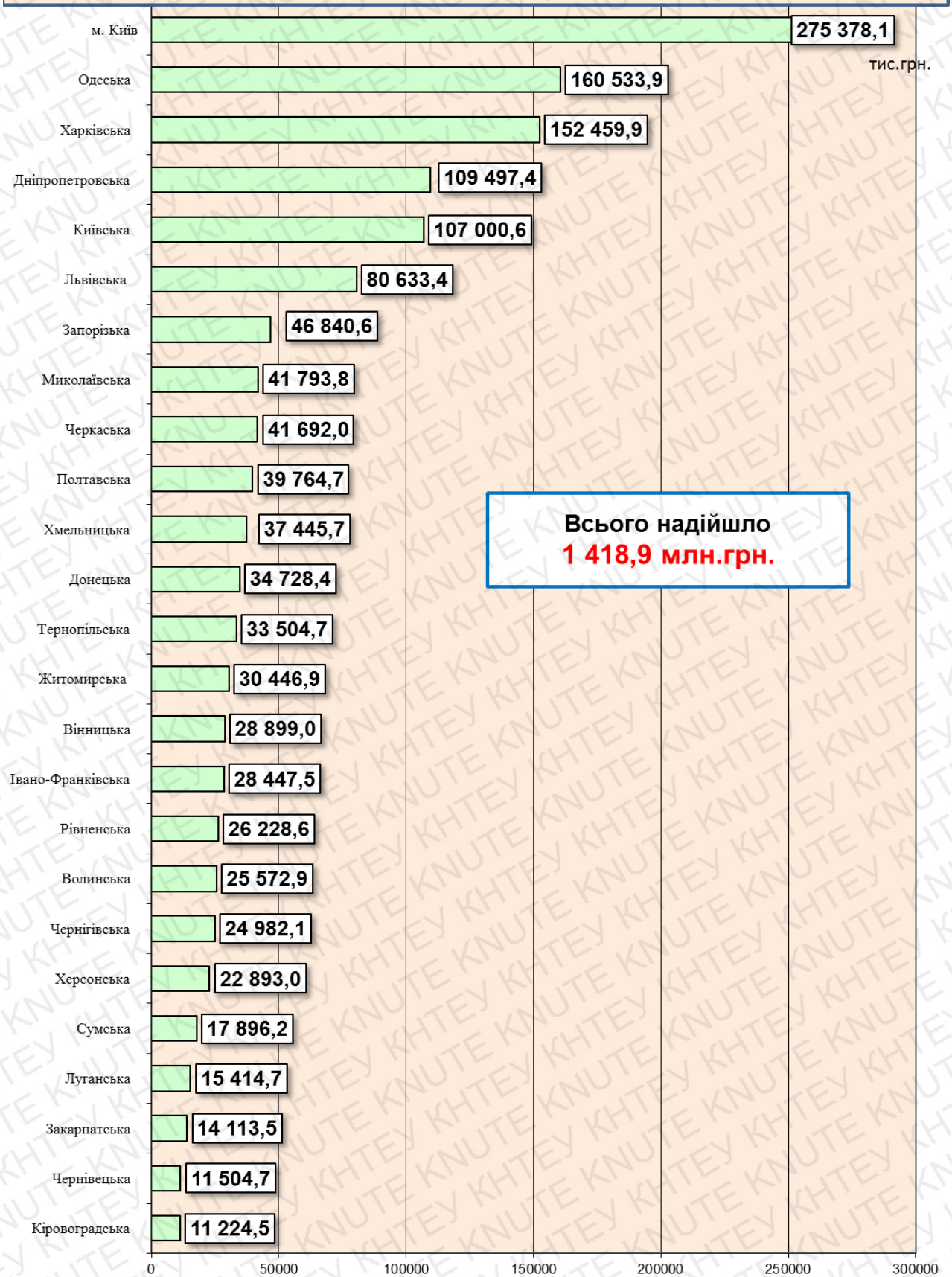
Додаток Д

Динаміка надходжень земельного податку і орендної плати за землю до місцевих бюджетів України у 2014–2016 роках

млрд. гривень

Додаток Е

Надходження податку на нерухоме майно
за 2016 рік

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Частка доходів та видатків державного та місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету України у 1991-2017 рр., %

	Державний бюджет		Місцеві бюджети	
	доходи	видатки	доходи	видатки
1991	53,97	68,63	46,03	31,37
1992	52,44	62,17	47,56	37,83
1993	52,13	60,59	47,87	39,41
1994	65,53	69,70	34,47	30,30
1995	58,23	60,72	41,77	39,28
1996	63,76	65,59	36,24	34,41
1997	56,82	60,10	43,18	39,90
1998	54,31	51,86	45,69	48,14
1999	59,99	54,58	40,01	45,42
2000	70,86	64,71	29,14	35,29
2001	67,72	59,74	32,28	40,26
2002	68,64	58,90	31,36	41,10
2003	70,01	58,57	29,99	41,43
2004	75,11	62,16	24,89	37,84
2005	77,41	63,32	22,59	36,68
2006	76,80	58,77	23,20	41,23
2007	73,47	57,60	26,53	42,40
2008	75,20	59,33	24,80	40,67
2009	73,98	59,00	26,02	41,00
2010	74,40	59,89	25,60	40,11
2011	78,26	57,71	21,74	42,29
2012	77,37	55,42	22,63	44,58
2013	76,25	56,89	23,75	43,11
2014	77,83	57,27	22,17	42,73
2015	81,52	59,27	18,48	40,73
2016	78,20	58,56	21,80	41,44
2017	77,43	53,63	22,57	46,37

Додаток 3

Таблиця 3.1

Частка доходів та видатків державного та місцевих бюджетів у ВВП
у 1992-2017 рр., %

	Державний бюджет		Місцеві бюджети	
	доходи	видатки	доходи	видатки
1992	11,92	29,80	17,88	13,91
1993	18,28	25,16	17,80	16,05
1994	29,57	38,89	17,35	16,96
1995	22,46	29,26	18,05	17,87
1996	24,08	28,96	14,89	14,88
1997	17,99	24,74	15,65	15,54
1998	15,85	17,92	15,02	15,19
1999	15,32	16,83	12,34	12,32
2000	21,30	20,89	10,99	10,83
2001	19,46	19,79	12,23	12,19
2002	20,14	19,64	12,51	12,28
2003	20,60	20,99	12,83	12,63
2004	20,38	23,34	11,48	11,70
2005	23,86	25,66	12,16	12,13
2006	24,54	25,23	13,95	13,94
2007	23,02	24,39	14,85	14,56
2008	24,44	25,76	14,50	14,67
2009	22,96	26,84	14,73	14,92
2010	22,23	28,16	14,72	14,77
2011	24,16	25,97	13,94	13,90
2012	24,52	28,31	15,96	15,77
2013	23,32	27,76	15,19	15,11
2014	22,79	27,77	14,79	14,40
2015	27,01	29,29	14,88	14,16
2016	30,29	33,66	17,99	17,22
2017	26,60	28,20	16,83	16,64